

MTA TK Gyerekesély Műhelytanulmányok 2014/2

Nyírbátori kistérség

A kistérségben élő gyermekek, fiatalok és családjaik helyzetének, igényeinek és szükségleteinek felmérése 2013

Fekete Attila

**MTA TK
Budapest
2014**

Készült a TÁMOP-5.2.1 támogatásával

Írta: Fekete Attila

Szerkesztette: Szontágh Éva

Kiadja az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

1014 Budapest, Országház u. 30.

<http://gyerekesely.tk.mta.hu/>

ISSN 2064-910X

Összefoglaló	3
Bevezetés.....	7
1. A helyzetfelmérés módszerei	7
1.1. A vizsgálati minta.....	7
1.2. A kutatás kérdőíve	10
2. Demográfiai jellemzők.....	11
3. Foglalkoztatottság	14
4. Anyagi helyzet	17
4.1. A gyermekszegénység mértéke	17
4.2. A családok anyagi deprivációja	18
4.3. A családok szegénység érzete.....	22
4.4. Szociális szolgáltatások igénybevétele	23
5. Lakáshelyzet	24
6. Korai szocializáció, nevelés, oktatás.....	27
6.1. Otthoni nevelési környezet	27
6.2. Bölcsőde	29
6.3. Óvoda.....	30
6.4. Iskola	33
7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége.....	40
8. Egészség.....	45
9. A településsel kapcsolatos vélemények	48
10. Gyermekszegénység elleni program	50
Melléklet.....	51

Összefoglaló

A Nyírbátori kistérség azoknak a mutatóknak alapján, amelyek esetében lehetőségünk nyílt az országos értékekkel összehasonlítani a kistérségi eredményeket, vegyes képet mutat. Egyes mutatók tekintetében közelíti, eléri az országos átlagot, míg más témakörökben rosszabb, illetve jelentősen rosszabb a kistérség helyzete. Az országos átlagtól való elmaradást sok esetben a szegény családok nagy aránya, s a szegény és a nem szegény családok élethelyzetében fennálló különbség okozza. **A kistérségben a szegénységi küszöb alatt élő gyermekes családok jellemzően jóval rosszabb körülmények között élnek és gyerekeiknek csak rosszabb feltételeket tudnak biztosítani, mint a tehetősebb családok.**

A nyírbátori kistérség országos viszonylatban egy fiatalos kistérség.

A gyermeknépesség etnikai összetételében arányeltolódás megy végbe, növekszik a roma gyerekek aránya. Az arányeltolódás azonban nem a roma családok növekvő gyermekszámának, hanem a nem roma családok csökkenő gyermekvállalási hajlandóságának tulajdonítható.

A kistérség lakossága, és ezen belül a gyermekes családok legnagyobb problémája az alacsony foglalkoztatottság, a magas munkanélküliség.

A gyermekes családokban élő aktív korúak alig több mint harmada tekinthető munkaerőpiaci szempontból aktívnak. A gyermekszegénység szempontjából különösen aggasztó, hogy a gyermekes háztartások közel harmadában egyáltalán nem találtunk foglalkoztatottat. Azoknak a háztartásoknak is a 13%-ában, ahol van legalább egy felnőtt foglalkoztatott, a családtagot közfoglalkozás keretében alkalmazták. Ez azt jelenti, hogy közel minden második gyermeket nevelő család

megélhetése – ami a munkaviszonyból származó jövedelmeket illeti - bizonytalan.

A gyermekes családok szegénységi kockázatát emeli, az elhelyezkedést jelentősen nehezíti a kistérségben élők alacsony iskolázottsági szintje is.

Az országos átlaghoz képest több mint két és félszeres a kistérség gyermekszegénységi rátája.

A kistérségben a gyermekes családok 62%-a, a gyermekeknek pedig 70%-a él a szegénységi küszöb alatt. A kistérségben a három és többgyerekes családok 84%-a, a foglalkoztatott nélküli családok 82%-a, míg a roma családok 93%-a a szegények közé tartozik.

A háztartások több mint harmada a társadalmi kirekesztettség több dimenziójában is érintett.

A gyermekes családok 53%-a tekinthető anyagi szempontból deprivátnak, 37%-uk pedig súlyosan deprivátnak. Ha a gyermekes családok helyzetét a társadalmi kirekesztettség három dimenziójában (relatív jövedelmi szegénység, foglalkoztatottság, anyagi depriváció) együttesen mérjük, akkor láthatóvá válik a hátrányok halmozódása is: míg a háztartásoknak alig több mint harmadát nem érinti egyik típusú kirekesztődés sem, addig 30%-uk legalább két, 7%-uk pedig mindhárom dimenzióban a helyi társadalom periferiáján él. Őket hívjuk mélyszegénységben élőknek; a kistérség gyerekeinek közel tizede (9%) él ilyen háztartásokban. A közhiedelemmel ellentétben, nem minden mélyszegénységben élő roma: az ebbe a kategóriába tartozó háztartások ötödében (21%) senki nem vallotta magát romának.

A szegény családokat a lakhatási szegénység is különösen sújtja.

Amíg a kistérségben élő nem szegény családok jellemzően átlagosnál jobb lakáskörülmények között élnek, addig a szegény családok lakásai nagyságrendekkel maradnak el ettől a nívótól. A kérdezőbiztosok szubjektív megítélése szerint a szegény családok lakásainak csaknem ötöde nem biztonságos a gyerekek számára.

A szegény gyerekek a fejlődésükhöz szükséges nevelési környezet tekintetében is hátrányban vannak.

A hátrányos helyzetű gyermekek harmadának nem olvasnak esti mesét, közel ötödének nincsen egyetlen játéka sem. Még a gyerekek harmada sem jár a családdal múzeumba, színházba, koncertre.

A szegény gyerekek rosszabb iskolai teljesítményt mutatnak.

Az iskolai kudarcok előfordulása a szegény gyerekek rosszabb iskolai teljesítményét mutatja. Különösen az évisméltlések aránya igen magas (13%), míg a tehetősebb szülők gyermekei szinte alig ismételték évet. A tanulmányi átlagok is lényegesen rosszabbak a hátrányos helyzetűeknél, közülük minden negyedik tanuló közepes, vagy annál rosszabb átlagot ért el.

Az oktatási intézményeket a szülők vegyesen ítélték meg, az óvodákkal elégedettebbek, mint az iskolákkal.

Az intézmények felszereltségét jobbra értékelték, mint a humán tényezőket, a tanárok hozzáállását. A szülők véleménye alapján a gyerekközösségekben jelentősen terjed az agresszivitás, a drog- és a túlzott alkoholfogyasztás.

A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége a kistérség egészében átlagos, azonban a szegény családokban jóval az átlag alatti.

A gyermeki szükségletek terén a kistérség helyzete jobb az országos átlagnál. A kistérségen belüli különbségek azonban meglehetősen nagyok. Amíg a jobb körülmények között élők szinte semmiben sem nélkülöznek, addig a hátrányos helyzetű családokban a nélkülöző gyermekek aránya jóval magasabb, mint az országos átlag.

Az UNICEF definícióját alkalmazva a kistérségben mindössze a gyerekek harmada nem szenved hiányt, míg közel 30%-uk legalább négy tétel esetében nem tudja kielégíteni szükségleteit.

A kistérség gyermekeinek egészségi állapota jövedelmi helyzettől függetlenül rosszabb, egyes betegségek esetében pedig jelentősen rosszabb, mint az országos átlag.

A szegény gyerekek körében a kis születési súly - 2500g alatti - előfordulása gyakoribb, míg a látás és egyéb egészségügyi problémák magasabb arányban érintik a tehetősebb családok gyerekeit.

Bevezetés

Ez a tanulmány abból a célból készült, hogy bemutassa a Nyírbátori kistérség gyermekes családjainak helyzetét és szükségleteit. Az adatok elsősorban a kistérségben végzett kérdőíves felvételtől származnak, emellett felhasználtuk a 2011. évi népszámlálás, valamint a TÁRKI Háztartásmonitor 2012 adatait is. Ez utóbbi felvételen saját kérdésblokkot is szerepeltettünk annak érdekében, hogy kistérségi eredményeinket országos adatokkal is össze tudjuk hasonlítani. Ott, ahol külön nem közöljük, az értékek a kistérségi felmérésen alapulnak.

1. A helyzetfelmérés módszerei

A kistérségben élő gyermekes családok életkörülményeinek bemutatását egy reprezentatív kérdőíves felvétel alapján készítettük el. Mind a mintaválasztást, mind az adatok elemzését az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Gyerekesély-kutató csoportja végezte 2013 szeptemberében, illetve 2014 januárjában. Az adatok felvételét, a kérdőívek lekérdezését a Nyíregyházi Főiskola Alkalmazott Pedagógia és Pszichológia Intézet Szociálpedagógia Intézeti Tanszék hallgatói hajtották végre 2013. október 14-18 között.

1.1. A vizsgálati minta

A lekérdezéshez szükséges reprezentatív mintát többlépcsős, csoportos valószínűségi mintavételi eljárással alakítottuk ki. Feltételeztük, hogy a gyermekes háztartások életkörülményeit befolyásolja:

- a háztartásban élő gyermekek száma (1, 2, 3 vagy több gyermek),
- a háztartás lakóhelye (kistérségi központ, 1000 fő feletti települések, 1000 fő alatti

települések),

- a háztartás roma kisebbséghez való tartozása (roma, nem roma).

Arra törekedtünk, hogy a fenti kategóriák mindegyike reprezentálva legyen a mintában.

A minta kialakításának első lépéseként a kistérséget alkotó 20 településből kiválasztottuk, hogy melyek vegyenek részt a vizsgálatban. Ehhez a településeket csoportosítottuk a nagyságuk (kistérségi központ, 500 fő alatti, 500-1000 fő közötti, illetve 1000 fő feletti települések) és a roma népesség aránya szerint.

Mivel a kisebbséghez való tartozásról nincsenek - hozzáférhető - háztartás szintű adatok, a roma népesség településen belüli arányát vettük alapul. Ennek megállapítására a 2011. évi népszámlálás adatait és jegyzői becsléseket vettünk figyelembe. Ez alapján a 10% alatti, 10-20% közötti 20% feletti roma népességi arányú települések csoportjait alakítottuk ki.

A települések kiválasztásánál az volt a célunk, hogy a településtípusok mindegyike esélyt kapjon a mintába kerülésre. Az azonos kategóriába eső települések közül igyekeztünk olyanokat választani, ahol megtalálható a Gyerekesély program valamely programeleme. A végső településlista a kistérséggel való konzultáció után alakult ki.

1. tábla: A kistérségi településminta kialakítása

	0-500 fős település	501-1000 fős település	1000 fő feletti település	kistérségi központ
Alacsony roma arány 0-10%	Ömböly	Penészlek	Nyírbogát Pócspetri Kisléta	
Közepes roma arány 10,1-20%			Piricse	Nyírbátor
Magas roma arány 20% feletti		Nyírpilis	Encsencs Nyírmihálydi	

Következő lépésben, a kiválasztott településeken, a gyerekek név- és címlistája alapján egy, két, három és több gyermekes háztartás kategóriákat alakítottunk ki. Mivel a gyermekes háztartások jelentős része a kistérségi központban él, ezért a mintaválasztás során Nyírbátorban 10%-os, a községekben 20%-os merítéssel dolgoztunk. A mintát pótminta egészítette ki, így a hallgatóknak 687 cím állt rendelkezésére. Bár a kistérségi Gyerekesély program munkatársai a helyszínen segítették a hallgatókat a családokhoz való bejutásban, így sem sikerült minden címet elérni. A településenként eltérő elérési arányokból adódó kisebb mintabeli eltolódásokat utólag súlyozással korrigáltuk.

2. tábla: A kistérség vizsgált településein élő gyermekes háztartások száma összesen és a súlyozott vizsgálati mintában (db)

település	gyermekes háztartások							
	populáció				minta			
	egy	kettő	három és több gyermek	összesen	egy	kettő	három és több gyermek	összesen
Encsencs	80	73	92	245	16	15	18	49
Kisléta	86	71	36	193	17	14	7	38
Nyírbátor	505	378	297	1180	51	38	30	119
Nyírbogát	168	107	59	334	34	21	12	67
Nyírmihálydi	65	62	114	241	13	12	23	48
Nyírpilis	20	14	62	96	4	3	12	19
Ömböly	15	10	16	41	3	2	3	8
Penészlek	41	24	24	89	8	5	5	18
Piricse	60	59	89	208	12	12	18	42
Pócspetri	13	8	2	23	3	2	1	6
Összesen	1053	806	791	2650	161	124	129	414

forrás: KEKKH nyilvántartás

1.2. A kutatás kérdőíve

Az adatfelvétel során a mintába került családok körében elsőként egy háztartás kérdőív került kitöltésre. Ebben először a háztartás szerkezetére kérdeztünk rá. Minden háztartástagról felvettük az alapinformációkat: megkérdeztük a nemét, életkorát, iskolai végzettségét, gazdasági aktivitását. Információt gyűjtöttünk a jövedelmi viszonyokról, segélyekhez, támogatásokhoz való hozzáférésről, a háztartás anyagi lehetőségeiről, a lakás állapotáról. Következő lépésben a háztartásban élő minden gyermekről külön kérdőívet vettünk fel. Ebben a gyermek-szükségletek kielégítettségére, a gyerekek egészségi állapotára, oktatási előmenetelére kérdeztünk rá.

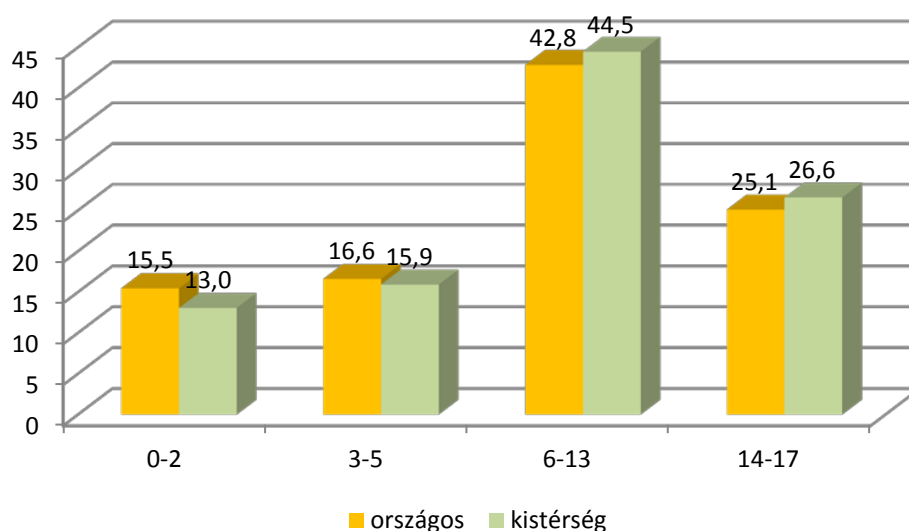
A kérdőív kialakításakor a korábbi helyzetfelmérés kérdőívét tekintettük kiindulási alapnak, amelyet tapasztalataink alapján módosítottunk. Új témákat vezettünk be, egyes kérdéseket átfogalmaztunk, s az országos adatokhoz való viszonyítás érdekében – ahol lehetett és érdemesnek mutatkozott – kérdéseinket összehangoltuk a TÁRKI Háztartásmonitor kérdőívével.

Az országos referencia értékek egy része így a TÁRKI 2012-es országos reprezentatív felméréséből származik (TÁRKI Háztartásmonitor 2012), más része pedig a 2011-es népszámlálás adataiból. A gyermeki szükségletek kielégítettségét pedig szintén országos szintű KSH adatokkal hasonlíthatjuk össze, egy 2009-ben végzett felmérés EU-SILC indikátoraival.

2. Demográfiai jellemzők

A demográfiai jellemzők alapján a kistérség átlagosnak mondható. A fiatalkorúak életkori megoszlása – pár százalékos eltéréssel – szinte teljesen ugyanazt a mintázatot követi, mint az országos eloszlás.

1. ábra: A kistérségben élő gyermekek életkori eloszlása (%)¹



Azonban ha a fiatalkorúak arányát a népességen belül vizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy Nyírbátor környéke – az országos mutatókhoz képest – egy fiatalos kistérség.

Fiatalos, mert egyrészt a száz aktívkorúra jutó gyerekszám magasabb az országos átlagnál. Míg országosan 100 aktívkorúra 24, addig a nyírbátori kistérségben 29 gyerek jut. Másrészt a fiatalok magasabb arányát mutatja a 100 gyermekkorúra jutó időskorúak aránya is. Ennek a mutatónak az értéke országos szinten 161, míg a

¹ KSH Népszámlálás 2011 adatai alapján

kistérségben csak 100.²

A kistérség etnikai összetételére jellemző a romák magas aránya. A felmérésben a háztartások 36, míg a gyerekek 43%-a volt roma³. A minta korcsoportos összetétele nem csak azt mutatja, hogy az idősebb korosztályoktól a fiatalabbak felé haladva a roma gyerekek aránya egyre növekszik, hanem azt is, hogy a 6 évnél fiatalabb korosztályokban már többségben is vannak.

3. tábla: A 0-17 éves roma gyermekek aránya korcsoportonként (%)

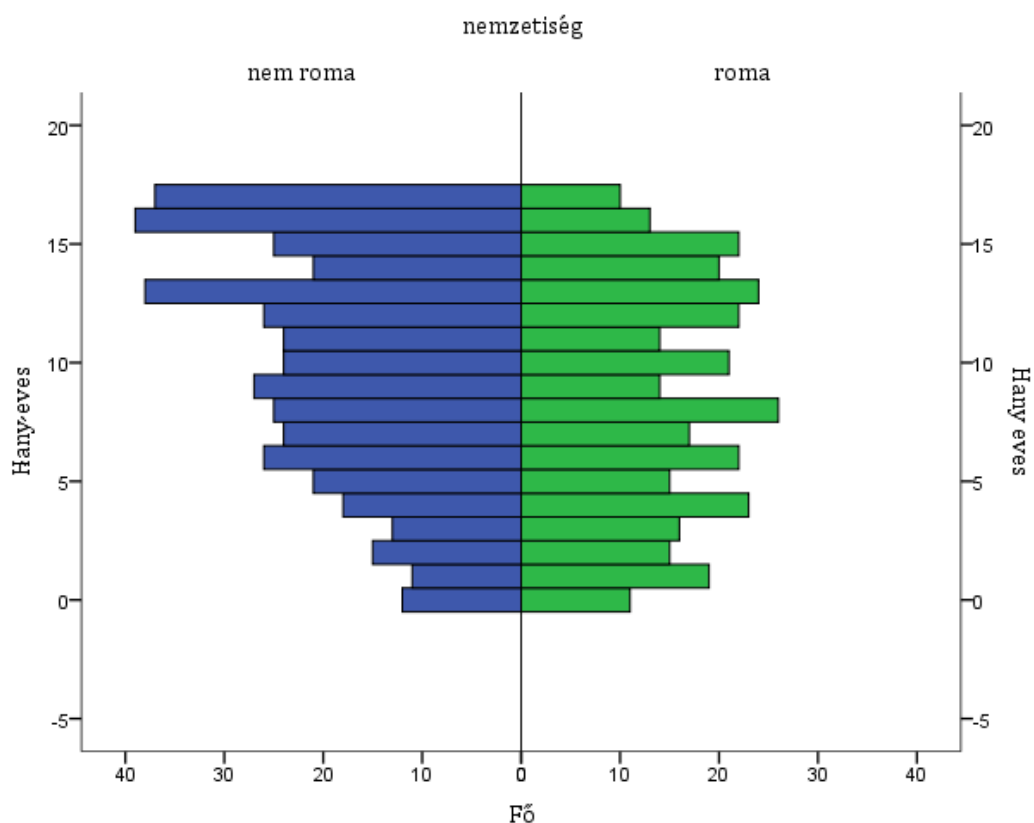
korcsoport	nem roma	roma
0 - 2	45,8	54,2
3 - 5	49,1	50,9
6 - 13	57,2	42,8
14 - 17	65,2	34,8
kistérség összesen	56,8	43,2
országos	88,7	11,3

A korpiramis alapján az arányeltolódás nem a roma családok növekvő gyermekszámának, hanem a nem roma családok csökkenő gyermekvállalási hajlandóságának tulajdonítható.

² KSH Népszámlálás 2011 adatai alapján

³ A felvételben a nemzetiségi hovatartozást úgy kategorizáltuk, hogy a megkérdezett első- és másodsorban milyen nemzetiségűnek vallotta magát, valamint hogy a kérdezetten kívül volt-e olyan személy a háztartásban, aki romának tartotta magát. A válaszokat összesítve azokat a háztartásokat tekintettük romának, amelyekben legalább egy személy romának vallotta magát.

2. ábra: A mintába került gyermekek korpiramisa etnikai hovatartozás szerint (fő)



Hazai és nemzetközi kutatások alapján állíthatjuk, hogy - a különböző családtípusok közül - az egyszülős és a sokgyerekes családok a legmagasabb szegénységi kockázatú csoportok közé tartoznak. Az egyszülős családok gyakorisága a kistérségben az országos átlagnál kisebb, de a három és több gyereket nevelők aránya az országosnál jóval gyakoribb. A családok közel 30%-a három vagy több gyermeket nevel, ami meghaladja az országos érték (14%)⁴ kétszeresét. A roma családok esetében különösen magas a három és több gyermeket nevelők aránya, majdnem minden második (47%) család a sokgyermekes kategóriába tartozik.

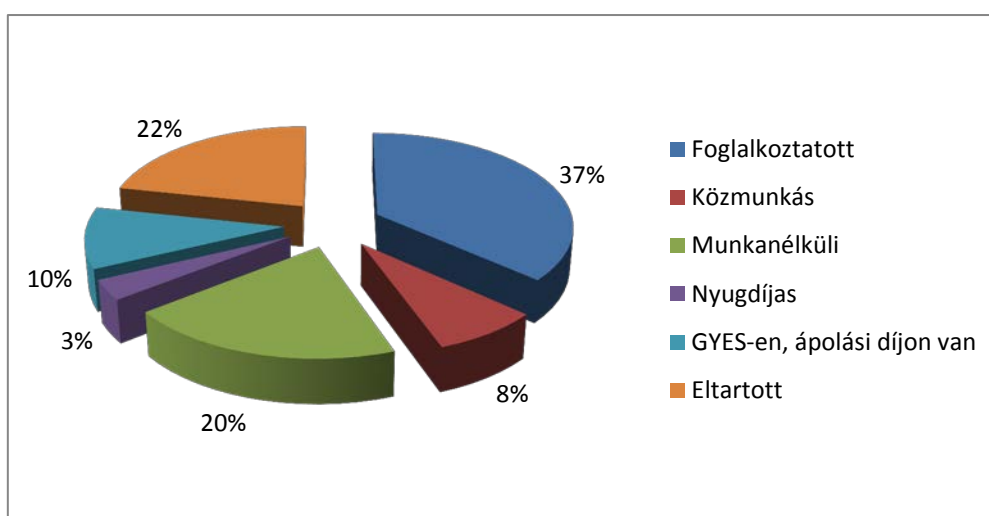
⁴ Társki Háztartásmonitor 2012

3. Foglalkoztatottság

A kistérség kiemelkedő problémája a nagyarányú munkanélküliség, illetve a foglalkoztatottság alacsony szintje. A gyermekes családokban élő aktív korúak (16-62 évesek) alig több mint harmada (37%) tekinthető munkaerőpiaci szempontból aktívnek. A foglalkoztatottak közé soroltuk az alkalmazottakat, a vállalkozókat, és az alkalmi munkát végzőket. Még ha a foglalkoztatottak közé számítjuk azt a 8%-nyi aktív korút is, aki a megkérdezés idején közmunkásként dolgozott, arányuk akkor is igen alacsony. Összehasonlításképpen: a TÁRKI Háztartásmonitor 2012 felvétele szerint országosan 53% volt a gyermekes családokban élő aktív korúak közül a nem közmunkásként foglalkoztatottak aránya.

A foglalkoztatottak jellemzően alkalmazottként dolgoznak, az önállók, vállalkozók aránya mintegy 3%, míg az alkalmi munkából élők a minta mindössze 4%-át teszik ki.

3. ábra: A gyermekes családokban élő aktív korúak (16-62 évesek) gazdasági aktivitása a Nyírbátori kistérségben



A gyermekszegénység szempontjából különösen aggasztó, hogy a gyermekes háztartások közel harmadában egyáltalán nem találtunk foglalkoztatottat. Azoknak a háztartásoknak is a 13%-ában, ahol legalább egy felnőtt foglalkoztatott, a családtagot közfoglalkozás keretében alkalmazták. Ez azt jelenti, hogy közel minden második (55%) gyermeket nevelő család megélhetése – ami a munkaviszonyból származó jövedelmeket illeti - bizonytalan.

4. tábla: A gyermekes háztartások összetétele a felnőttek foglalkoztatási státusa szerint

	%
a háztartásban van foglalkoztatott	68
ezen belül: csak közfoglalkoztatott van	13
a háztartásban nincs foglalkoztatott	32

A munkalehetőségek hiánya mellett az elhelyezkedést jelentősen nehezíti az itt élők alacsony iskolázottsági szintje is. A gyermekes családokban élő felnőttek 43%-a általános iskolai végzettséget szerzett, de 10% még a 8 osztály elvégzéséig sem jutott el. Érettségit, vagy magasabb fokozatot pedig még negyedük sem szerzett. A 2011-es népszámlálás országos adatai szerint a 15 éves és idősebb népesség 95%-a legalább az általános iskola 8. osztályát elvégezte, míg a 18 éves és idősebb népességből 49% legalább érettségivel rendelkezik.

5. tábla: A gyermekes családokban élők legmagasabb iskolai végzettsége (%)

	fő	%
kevesebb, mint 8 általános	116	10,5
8 általános	480	43,3
szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül	260	23,5
érettségi	175	15,8
felsőfok	77	7,0
összesen	1109	100

Tekintve, hogy a szegénység szorosan összefügg a rossz munkaerőpiaci pozícióval, amit viszont erősen befolyásol az alacsony végzettség, a kistérségi gyerekstratégia egyik kiemelt céljának annak kell lennie, hogy minél több gyerek eljusson lehetőleg az érettségiig, de legalább a szakmaszerzésig.

4. Anyagi helyzet

A gyermekes családok szegénységét objektív és szubjektív mutatókkal egyaránt mértük. Az objektív mérőszámok a családok jövedelmi és vagyoni helyzetére, valamint kiadásaira vonatkoztak, míg a szubjektív indikátorok segítségével azt vizsgáltuk, hogy miként értékelik saját helyzetüket a megkérdezettek.

4.1. A gyermekszegénység mértéke

Felmérésünk szerint a kistérségben élő gyermekes családok körében az egy főre jutó havi átlagjövedelem 37 000 Ft volt. Ez az összeg még akkor is meglehetősen alacsony, ha figyelembe vesszük, hogy a kérdőíves felvételekben a megkérdezettek gyakran a tényleges jövedelemnél kevesebbet vallanak be. Országos jövedelmi adat csak a 2012. évre vonatkozóan áll rendelkezésünkre, eszerint a gyermekes családok egy főre jutó átlagjövedelme 64 400 Ft volt;⁵ - a kistérségi érték ennek csak 57%-a.

Az alacsony jövedelmek következtében a gyermekszegénység mértéke is magas: a kistérségben a gyermekes családok 62%-a, a gyermekeknek pedig 70%-a él a szegénységi küszöb alatt⁶. Ha hozzátesszük, hogy az európai, sőt közép-európai viszonylatban is magasnak számító országos 26%-os gyermekszegénységi rátának a kistérségi érték több mint két és félszerese, akkor még inkább nyilvánvaló, hogy a helyzet sürgető megoldást igényel.

⁵ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

⁶ A szegénységi küszöb megállapításakor a háztartásoknak az OECD2 ekvivalenciaskálával számított ekvivalens jövedelmének mediánját vesszük alapul. Az ennek 60%-a alatti jövedelemmel rendelkezők számítanak szegénynek. A TÁRKI Háztartásmonitor 2012 vizsgálatban az ekvivalens mediánjövedelem 60%-a, azaz a szegénységi küszöb havi nettó 66.000 Ft volt. Jelen tanulmányban mi is ezzel a küszöbértékkel számoltunk.

6. tábla: A szegénységben élő gyermekek aránya a 0-17 éves korosztályban (%)

	országos		kistérség		
	2009	2012	2013		
			nem roma	roma	együtt
medián 60%-a alatt (OECD2)	21,9	26	49,4	94,3	69,8

A szegénységi kockázat nem azonos a népesség egyes csoportjaiban. Különösen magas a három- és többgyermekes családokban, azokban a háztartásokban, ahol nincs foglalkoztatott, valamint ahol leginkább összeadódnak a szegénységi kockázatok, elsősorban a roma családokban. A kistérségben a három- és többgyermekes családok 84%-a, a foglalkoztatott nélküli családok 82%-a, míg a roma családok 93%-a a szegények közé tartozik. A továbbiakban szegényeken a szegénységi küszöb alatt élőket értjük.

4.2. A családok anyagi deprivációja

A gyermekes családokat nagymértékben sebezhetővé teszi a megtakarítások hiánya is. Arra, hogy egy nagyobb összegű (60 ezer forintos) váratlan kiadást fedezni tudjon, még a háztartások negyede (23%) sem képes. Ez az arány a szegény családokban csak 14%, de a jobb anyagi körülmények között élőknek is mindössze 39%-ának nem jelentene gondot egy ilyen összegű váratlan kiadás. Hozzá kell tenni, hogy nincs ezzel másként az ország lakosságának többi része sem, az országos adat megegyezik azzal, amit a kistérségben mértünk.⁷

A háztartások labilis anyagi helyzetét jelzi az is, hogy meglehetősen magas a fizetési

⁷ KSH (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztődés (Laeken-i indikátorok), 2012. Statisztikai Tükör 2013/66

nehézségekkel küzdők aránya. A családok harmadának (34%) van valamilyen rezsiköltség- vagy hiteltörlesztés-elmaradása. A fizetési nehézségek nem csak a szegény háztartásokra jellemzők, hanem a valamivel jobb anyagi helyzetben lévőkre is.

7. tábla: A gyermekes családok fizetési nehézségei a szegény és nem szegény családok százalékában

Van-e elmaradásuk az alábbi költségek terén?	szegény	nem szegény	összesen
áram(villany)számla	33,5	10,5	23,4
víz-, csatornaszámla, távfűtésszámla	22,6	3,2	14,5
tartozás családnak / barátoknak / ismerősnek	13,0	7,3	10,2
gázszámla	13,0	2,9	8,8
lakáshitel, áruhitel esetében törlesztőrészlet	11,4	5,5	8,5
egyéb rezsiköltség (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás)	8,5	4,6	6,6
bolti tartozásuk	4,0	1,0	2,7
egyéb, éspedig ..	3,3	0,0	2,0
lakbér, albérleti díj, közös költség	2,7	0,7	1,8

A leggyakoribb az áramszámla-elmaradás, ami a háztartások közel negyedére, de a víz- és csatornadíjat is csak a háztartások 85%-a tudja rendszeresen fizetni.

A háztartások romló anyagi helyzetének következtében az eladósodás is egyre több családot fenyeget. A háztartások kétharmadának van valamilyen tartozása, fizetési elmaradása – de figyelembe kell venni, hogy erre a kérdésre érdemi választ a megkérdezett háztartásoknak csak a fele adott. A tartozások összege 2.000 Ft-tól 6.000.000 Ft-ig terjed átlagosan 170.000 Ft-ot tesznek ki, de az adósok felénél az elmaradás nem éri el az 50.000 Ft-ot.

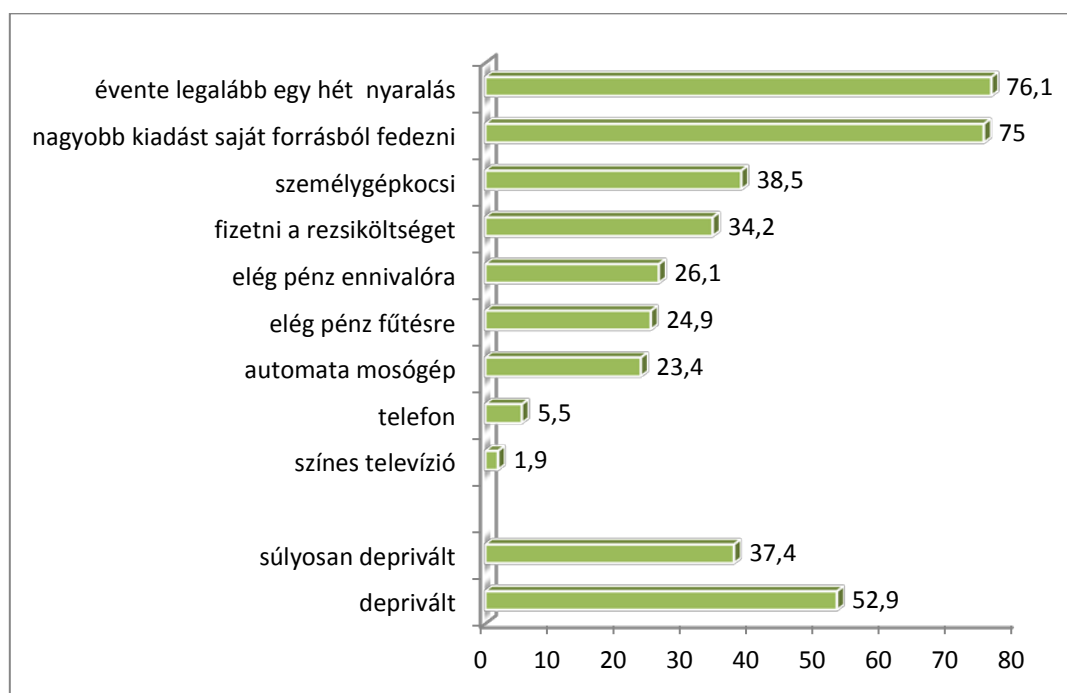
A tartozás felhalmozódása sok esetben már odavezetett, hogy kikapcsolták a közműveket. A háztartások 15%-ában fordult elő, hogy lekapcsolták a villanyáramot, a vezetékes vizet pedig a családok 5%-a volt már kénytelen nélkülözni tartozás miatt, míg 4%-uknál történt meg, hogy kikapcsolták a gázt. (A vezetékes víz a háztartások

8%-ában, míg gáz 28%-ában be sincs vezetve.)

A háztartások 8%-a úgy véli annak a veszélye is fenyegeti, hogy a tartozások miatt elvesztik lakásukat. (Érdekes módon a fenyegetettség érzésében nincs lényegi különbség szegény és nem szegény családok között.)

A szegénység nem csak a jövedelmi helyzettel, hanem a különböző típusú szükségletek kielégítettségével is mérhető. A nemzetközi statisztikában erre az anyagi deprivációs indexet szokás használni, amely 9 kérdéssel méri a kirekesztettséget. Depriválnak azokat a háztartásokat nevezzük, amelyek a 9 tételből legalább hárommal, súlyosan depriválnak pedig azokat, akik legalább négy tétellel nem rendelkeznek.

4. ábra: A gyermeketes családok anyagi deprivációja⁸(%)



⁸ Az EUROSTAT által alkalmazott kérdéssor megfogalmazásában kismértékben eltér a felmérésünkben alkalmazottól, tartalmát tekintve azonban ugyanaz. Nagyobb változtatást csak az ételmisszerre vonatkozó kérdésnél végeztünk, ahol eredetileg az szerepelt, hogy a háztartás megengedheti-e magának, hogy legalább kétnaponta húst, húsfélét fogyasszon. Erre a kérdésre az ország lakosságának 45%-a válaszolt nemmel. (Gábos A. – Szívós P. – Tátrai Annamária: Szegénység és társadalmi kirekesztettség Magyarországon, 2000-2012. In: Szívós P. – Tóth. I. Gy.[szerk]: Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. TÁRKI Monitor Jelentések 2012)

A kilenc kérdés alapján a gyermekes családok 53%-a tekinthető anyagi szempontból depriváltnak, 37%-uk pedig súlyosan depriváltnak (az országos érték: 56 ill. 37%). A szegény családokat azonban a depriváció sokkal jobban sújtja, az arányok jóval magasabbak, 75 ill. 56%.

Ha a gyermekes családok helyzetét a társadalmi kirekesztettség három dimenziójában (relatív jövedelmi szegénység, foglalkoztatottság, anyagi depriváció⁹) együttesen vizsgáljuk, akkor láthatóvá válik a hátrányok halmozódása. Míg a háztartásoknak alig több mint harmadát nem érinti egyik fajta kirekesztődés sem, addig 30%-uk legalább két, 7%-uk pedig mindhárom szempontból hátrányos helyzetű. a helyi társadalom periferiáján él. Őket hívjuk mélyszegénységben élőknek és a kistérség gyerekeinek közel tizede (9%) él ilyen háztartásokban. A közhiedelemmel ellentétben nem minden mélyszegénységben élő roma, az ebbe a csoportba tartozó háztartások ötödében (21%) senki nem vallotta magát romának.¹⁰

8. tábla: A gyermekes családok a társadalmi kirekesztettség dimenzióiban

kirekesztődések száma	nemzetiség		
	nem roma	roma	összesen
	%	%	%
0	53,7	2,9	35,3
1	28,1	23,9	26,6
2	15,7	57,2	30,8
3	2,5	15,9	7,4

⁹ A szegénységi küszöb alatt élő, a (köz)foglalkoztatott nélküli és a súlyos anyagi deprivációban élő háztartások.

¹⁰ Természetesen az is elképzelhető, hogy a roma identitású személyek közül a kérdezésnél nem mindenki vallotta magát romának, és emiatt a mélyszegénységben élők között a romák aránya nagyobb, mint amit adataink mutatnak.

4.3. A családok szegénység érzete

A szubjektív szegénység, a szegénység érzete nem feltétlen esik egybe az objektív, a jövedelem nagysága alapján mért szegénységgel.

A szegénységben élők kétharmada (69%) állította, hogy csak bizonyos mértékben szegények, ugyanakkor a tehetősebbeknek a fele (55%) is ugyanezen a véleményen volt.

A megkérdezettek saját bevallása szerint a háztartások több mint 5%-a él nélkülözések között, és negyedének hónapról hónapra anyagi gondjai vannak. A válaszok alapján a kistérségben hasonló a helyzet, mint országosan, de az átlagos érték elfedi a nagy különbséget a jövedelmileg szegények és a tehetősebbek között.

9. tábla: *Hogy érzi, Önök anyagilag...? (%)*

	országos*	kistérség		
		együtt	ezen belül	
			szegény	nem szegény
...gondok nélkül élnek	2	2,5	2,3	3,0
...beosztással jól kijönnek	23	29,7	18,6	48,5
...éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből	40	38,5	41,6	33,3
...hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	26	23,8	29,0	15,2
...nélkülözések között élnek	9	5,4	8,6	0,0
Összesen (%)	100	100	100	100

* TÁRKI Háztartásmonitor 2012

Míg a szegényeknek az ötöde sem képes arra, hogy beosztással jól kijöjjenek jövedelmükből, a tehetősebbnek közel a fele meg tudja ezt tenni.

Az elmúlt három év folyamatainak megítélésében nincs különbség az objektív szegények illetve nem szegények között. A háztartások mintegy fele (44%) úgy véli jobban éltek három éve. Hasonlóképpen a jövő megítélésében sem mutatkozik lényeges különbség, a háztartások 42%-a helyzetének további romlását „várja”.

4.4. Szociális szolgáltatások igénybevétele

A szegény gyermekes családok életében a szociális szolgáltatások, természetbeni juttatások nagy segítséget jelenthetnek. Igénybevételük bár alapvetően rászorultsági alapon történik, ám a nem szegény családok – esetenként viszonylag magas arányban – szintén hozzájuthatnak.

Élelmiszer, illetve tüzelő juttatásban a szegény családoknak nem túl magas aránya, 38%-a részesült, míg a tehetősebbeknek is 28%-a. A szociális étkeztetést a szegények alig több mint fele, míg a jobb körülmények között élők csaknem negyede vehette igénybe. Miközben tehát a rászoruló családok jelentős része nem fér hozzá ezekhez a juttatásokhoz, addig számottevő arányban a kevésbé rászoruló is részesülnek benne. Ennek részben az az oka, hogy a jogosultság megállapítása általában az egyéni jövedelem, nem pedig a család anyagi helyzete alapján történik, másrészt viszont azt is valószínűsíti, hogy a juttatások elosztásában a rászorultság mellett egyéb szempontok is közrejátszhatnak.

10. tábla: A szegénységben élő családoknak nyújtott természetbeni ellátások igénybevétele a kistérségben

Milyen természetbeni juttatásban részesült az elmúlt 12 hónapban?	szegény	nem szegény
tankönyv, gyermekintézmény térítési díjának átvállalása	85,7	53,4
szociális étkeztetés	54,6	22,6
kisállat, vetőmag-földprogram	49,9	15,4
élelmiszer, tüzelő juttatás	37,9	28
családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgáltatótól	25,2	5,4
közigyógyellátás	24,9	15,3
adósságkezelési szolgáltatás	4,6	0

5. Lakáshelyzet

A gyermekes családok jellemzően nem bérlakásokban élnek. A bérlakások aránya Magyarországon igen alacsony, a gyermeket nevelő családoknak is alig 7%-a él bérlakásban, míg a kistérségben ez az arány még kisebb.

A kistérségben a lakások minősége jelentősen elmarad a magyarországi átlagtól, az úgynevezett substandard lakások aránya (20%) lényegesen magasabb, mint ami a gyermekes családok körében országosan jellemző (3%). A háztartások 16%-ában nincs vezetékes víz, s magas a zsúfolt lakások aránya is.

11. tábla: A gyermekes háztartások lakásainak főbb jellemzői (az összes lakás %-ában)

	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
bérlakás	7	5	0,7	3,4
nincs fürdőszoba	3	20,4	0,7	12,4
nincs vezetékes víz	2	26,2	2,2	16,3
nincs vízöblítéses WC	3	17,2	3	11,3
zsúfolt lakás (>2 fő/szoba)	12	41,1	7,6	27
szubstandard lakások	3	30,8	3,7	19,5

Azt, hogy az országos átlagtól jelentősen elmaradnak a mutatók kistérségi értékei a szegény családok lakáskörülményei okozzák. A nem szegény háztartások lakásainak mutatói szinte minden tekintetben jobbak az országos átlagnál. A szegény családok esetében azonban az értékek sokszorosán rosszabbak az országos átlagnál.

Nem csak a lakások komfortossága hagy kívánni valót maga után, de az állapotuk is rossz. A kérdezettek ötöde panaszkodott arra, hogy nedvesek a falak vagy a padlózat. Ezt részben magyarázhatja, hogy a lakások negyedében beázik a tető, s a vizesedéssel járó korhadás érinti az ablakkeretet, a padlót is.

A háztartások ötödében panaszkodtak arra, hogy zajos a környék, a jellemző a bűnözés, a vandalizmus, és az erőszak (17%).

12. tábla: A gyermekes háztartások lakásainak állapota (az összes lakás %-ában)

	kistérség		
	szegény	nem szegény	összesen
beázik a tető	31,1	13,4	23,7
nedves a padlózat, a falak	22,8	11,2	18,1
korhad az ablakkeret, a padlózat	23	8,2	16,8
nincs elég fény, a lakás túl sötét	17,1	7,5	12,8
zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	28,3	11,9	21,5
bűnözés, erőszak, vandalizmus a környéken	20,8	12	17,2

A lakások állapotáról, illetve környezetéről a kérdezőbiztosok maguk is véleményt alkottak. Véleményük alapján egy tisztos szegénység képe bontakozik ki.

A lakások nagy többségét (85%) a kérdezők tisztának, rendezettnek találták, de figyelemfelkeltő, hogy minden tizedik lakást úgy ítélték meg, hogy nem biztonságos gyerekek számára. A jobb módú családok lakóhelyei közül csak 4%-ra mondták a kérdezőbiztosok, hogy nem megfelelő egy gyermek számára, míg a szegény háztartások esetében ez az arány 17% volt.

13. tábla: A kérdezők véleménye a lakásról (%)

	kistérség		
	szegény	nem szegény	összesen
A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	24,9	5,0	16,3
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	79,0	94,9	86,1
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	79,5	94,1	86,1
Az épület biztonságos egy gyerek számára (nem balesetveszélyes, nem rejt egészségügyi kockázatot).	83,2	95,8	89,0
Az udvar rendezett	73,6	93,6	82,6
A környező házak jó állapotúak, rendezettek	49,7	87,2	65,9
Az utca földút	23,2	7,3	16,2

Összességében a lakások állapotát tekintve is éles különbség mutatkozik szegény és nem szegény családban élő gyerekek körülményeit tekintve. A szegény családok gyerekei magasabb arányban élnek olyan rossz állapotú, - viszonylag - sötét lakásban, amelynek a környezete sincs jó állapotban. A környéken található házak nem rendezettek, az utca földút és jellemző a bűnözés is.

6. Korai szocializáció, nevelés, oktatás

Az első két-három év kulcsfontosságú időszak a gyermek növekedése szempontjából. Ahhoz, hogy jól fejlődjön, mindenekelőtt gondoskodó, egészséges megismerésre ösztönző környezetre van szüksége.

Számos kutatás bizonyítja, hogy a szegény családokban a fenti feltételek nehezebben teljesíthetők, emiatt a gyermek sokszor már az anyaméhben hátránnyal kezdi életét, amely aztán az évek során alig kiegyenlíthető fizikai, pszichés és kognitív fejlődési különbségeket eredményez.

6.1. Otthoni nevelési környezet

A kistérségben élő gyermekek jelentős részénél, és különösen a szegény gyermekeknél az otthoni nevelési környezet nem mondható ideálisnak. A pszichés és értelmi fejlődés szempontjából oly fontos esti meseolvasás, mesemondás a szegény családok gyermekeinek¹¹ ötödénél hiányzik, de a jobb anyagi körülmények között élők közel tizedének sem olvasnak a szülők mesét – sok családban megfelelő gyermekkönyv sincs. A szegény gyerekek közel ötödének (18%) nincsen egyetlen játéka sem, ami pedig fontos lenne nem csak az értelmi, de a testi fejlődésük szempontjából is. Még a gyerekek harmada sem jár a családdal múzeumba, színházba, koncertre, ami részben minden bizonnyal a kulturális intézmények viszonylag nehéz megközelíthetőségével, illetve a magas jegyárakkal van összefüggésben. Szerepet játszhat azonban az is, hogy nem minden szülő van tisztában az iskolán kívüli kulturális programoknak a gyermekek fejlődésére

¹¹ A meseolvasásra, mesemondásra vonatkozó kérdést csak a 0-9 éves gyerekekkel kapcsolatban tettük fel.

gyakorolt hatásával.

A fentiek együttes hatásaként nagy különbség mutatkozik a szegény és a nem szegény gyerekek lehetőségei között. Míg a szegény gyermekek közül csak minden hatodik jut el kulturális programra, a nem szegények közül minden második.

14. tábla: A kistérségben élő gyermekek otthoni nevelési környezete

	kistérség		
	szegény	nem szegény	összesen
van a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve	70,6	95,5	78,5
szoktak a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani	79,6	91,3	82,8
volt a gyermek a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson	16	55	28,5
meg szokták beszélni a gyermekkel a TV-ben látottakat	75,9	74,1	74,8

A családok legfőbb közös szabadidős tevékenysége a TV nézés, ami hozzájárulhat a gyermek tudásának gazdagításához - ha a szülők megbeszélik vele a látottakat. Ez a családok negyedében nem történik meg, így a gyermeknek egyedül kell feldolgoznia a TV-ből érkező, sokszor nem az életkorának megfelelő információ tömeget.

A közös családi étkezés szintén a családi szocializáció színtere lehet, de a gyerekek 14%-a - függetlenül attól, hogy szegények-e vagy sem - nem szokott együtt enni szüleivel.

Az indikátorok azt mutatják, hogy a szegény gyerekek a fejlődésükhöz szükséges nevelési környezet tekintetében is hátrányban vannak tehetősebb társaikhoz képest. Ezeket a hátrányokat a különböző gyermekintézményeknek kellene lehetőség szerint kompenzálni. Ebből a szempontból kitüntetett jelentősége van a bölcsődének, hiszen

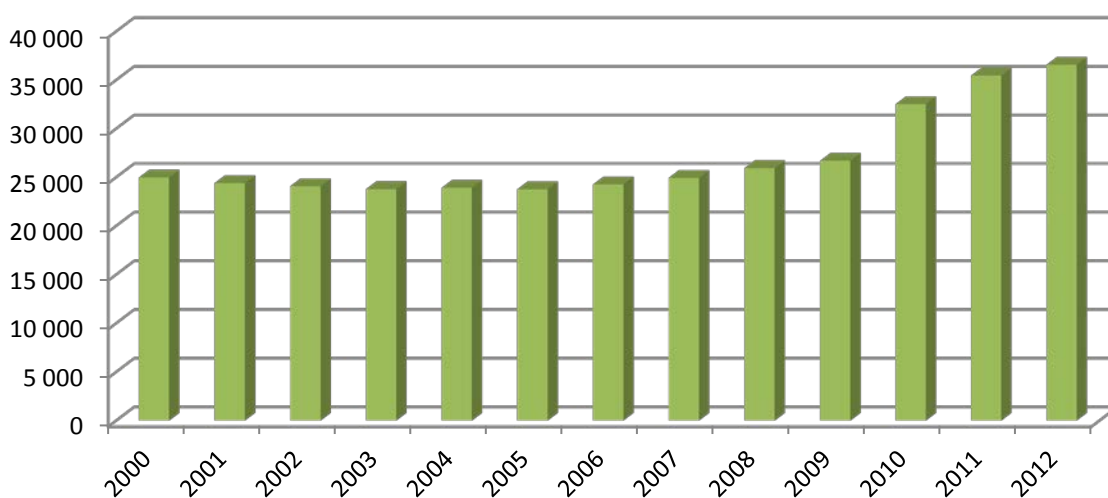
köztudott, hogy minél kisebb a gyerek, annál nagyobb a nevelésébe befektetett munka megtérülése.

A hátrányos helyzetű településeken, ahol kevés a munkalehetőség, viszont sok a szegény, esélyhátrányból induló gyerek, a kisgyermekkel foglalkozó intézményeknél a nevelési-fejlesztési funkcióra sokkal nagyobb hangsúlyt kell fektetni. A Biztos Kezdet Gyerekházakon kívül szükség lenne játszóházakra, mesés-játékos foglalkozásokra is.

6.2. Bölcsőde

A 3 évnél fiatalabb gyermekek bölcsődei elhelyezésének lehetőségei a 80-as évek eleje óta az ezredfordulóig látványosan csökkentek, majd egy kvázi stagnáló időszakot követően a férőhelyek száma növekedésnek indult.

5. ábra: A bölcsődei férőhelyek számának alakulása Magyarországon 2000-2012 között¹²



A bölcsődei férőhelyek hiányát jól mutatja, hogy 2012-ben mintegy 500 gyermekkel többet íratnak be bölcsődébe, mint a férőhelyek száma. Az EU tagországokban 2010-

¹² KSH STADAT

re a háromévesnél fiatalabb gyermekek legalább 33%-a számára kellett volna biztosítani a napközbeni ellátási lehetőségét, de Magyarországon a bölcsődei férőhelyek száma csak a megfelelő korú gyermekek 12%-ának napközbeni ellátására volt elegendő. A kistérségben adataink szerint a gyermekek mindössze 4%-a jár, vagy járt bölcsődébe. A szegény gyermekek közül csak 2%, míg tehetősebb családból származó gyermekek 8%-a, ez nem csak az EU elvárásaihoz képest, de országos viszonylatban is alacsony érték. Ehhez képest jó arány, hogy a gyermekek 2%-a jár(t) Biztos Kezdet Gyerekházba.

6.3. Óvoda

Az óvodai részvétel aránya viszonylag magas a kistérségben. A gyermekek több mint kétharmada 3 éves kora körül már elkezdte az óvodát. Ebből a szempontból a kistérség közelíti az országos átlagot: míg a korai beóvodázás a gyermekek 76%-ára jellemző, addig ez az arány a kistérségben 71%. A minél korábbi óvodakezdés különösen a szegény családok gyermekei számára lenne fontos, azonban őket a jobb életkörülmények között élő gyermekekhez képest kisebb arányban íratják be három éves koruk körül az óvodába. A tehetősebb családból származó gyermekek 82%-a háromévesen már óvodába jár, ellenben a szegényebb szülők gyermekeinek csak 65%-a. Ennek megfelelően a késői (5 évesen és később történő) óvodakezdés szintén a szegény családokra jellemző: míg országosan az ilyen életkorú gyermekek aránya csak 3%, addig a kistérség szegény családjainál ez legalább 11%.

15. tábla: Az óvodakezdés életkora a 3-17 éves gyermekek között (%)

hány éves korától járt óvodába	országos	szegények-e		
		igen	nem	összesen
		%	%	%
nem járt	0	1,6	0,5	1,3
2-3	76,4	65,2	82,4	70,6
4	19,1	22,1	13,1	19,3
5	2,6	9,9	4	8,1
6	0,4	1,2	0	0,8

A késői óvodába kerülés okai között feltehetően nem a férőhelyhiány játszik szerepet, hiszen a megkérdezett szülőknek csupán 2,5%-a nyilatkozott úgy, hogy gyermekét nem vették fel az óvodába amikor kérte.

Az óvodákról alapvetően jó véleménnyel vannak a szülők. A megkérdezettek 70-85% nyilatkozott kifejezetten pozitívan mind a személyi, mind a tárgyi feltételekről. Alig 2%-uk állította, hogy nem jók az óvónők, illetve 7%-uk szerint a szülőket nem vonják be az óvoda életébe. Amennyiben a problémákra fókuszálunk, az óvodákkal kapcsolatosan kettő emelhető ki: a csoportok magas létszáma és az erőszakos verekedő gyerekek nagy aránya.

16. tábla: Az óvodákról alkotott vélemények megoszlása (%)

	egyáltalán nem jellemző	inkább nem jellemző	inkább jellemző	nagyon jellemző
Jók az óvónők	0,7	1,5	11,8	86,0
Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit	1,5	3,0	20,7	74,8
Partnernek tekintik a szülőket.	1,5	6,0	16,4	76,1
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe	6,8	5,3	21,2	66,7
Jó a gyerekközösség	1,5	9,0	26,1	63,4
A gyerek jól fejlődik	1,5	0,7	14,1	83,7
Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	0,8	3,8	16,5	78,9
Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő	1,5	3,0	14,3	81,2
Sok az erőszakos, verekedő gyerek	28,4	32,1	22,4	17,2
Túlzsúfoltak a csoportok	38,3	30,8	11,3	19,5

Amikor megkértük a szülőket, hogy saját szavaikkal mondják el, mit tartanak az óvoda erősségeinek és hiányosságainak nagyon kevesen éltek a lehetőséggel, csak 8-10% fejtette ki véleményét. A zárt kérdésekhez képest lényegi, új információkat igazából ők sem mondtak. A pozitívumok között elsősorban a jó óvónőket emelték ki, s az általuk megteremtett családi légkört. Hiányosságot külön gyakorlatilag nem említettek.

A szülők véleményét megkérdeztük arról is, hogy melyiket gondolják jobbnak: ha az óvodában a roma és nem roma gyerekek egy csoportba, vagy ha külön csoportba járnak. A válaszok a szülők etnicitása szerint lényegesen különböztek: a nem roma szülőknek csak 52%-a, míg a roma szülők 93%-a voksolt a vegyes csoportok mellett.

6.4. Iskola

A gyermekek iskolakezdésének életkora országosan egyre későbbre tolódott. 1990-ben a 7 évesen iskolába kerülő gyerekek aránya még kb. tíz százalék volt, 2000-re meghaladta a harminc százalékot¹³.

Nem egyértelmű, hogy a késői iskolakezdés előnyös-e vagy sem a hátrányos helyzetű gyermekek számára. Az ellenzői úgy érvelnek, hogy a tankötelezettség életkorának 16 évre csökkentése miatt ez rontja az általános iskola befejezésének esélyeit. Ugyanakkor az is beigazolódott, hogy az évvesztes, 7 évesen iskolába kerülő gyermekek jobban teljesítenek az országos kompetenciaméréseken, mint 6 éves korban beiskolázott társaik, az előny pedig annál nagyobb, minél alacsonyabb az anya iskolai végzettsége.¹⁴

A kistérségben majdnem minden második gyerek 7 évesen vagy később kerül iskolába (ide számítandók azok a 6 évesek is, akik jelenleg még nem járnak iskolába). A nem szegény gyermekek jellemzően később kezdik az általános iskolát, mint a szegényebbek.

17. tábla: Az iskolakezdés életkorának megoszlása a 6-17 éves gyermekek között (%)

hány éves korától járt iskolába	szegények-e		összesen
	igen	nem	
	%	%	%
nem jár iskolába	3,7	3,7	3,7
6	54,4	44,8	51,4
7	39,4	47,9	42,1
8	2,5	3,7	2,9

¹³ Vágó I. (2005): Felfelé terjeszkedő óvodáztatás – stagnáló hozzáférés. *Educatio* 4. sz. 742–761.o.

¹⁴ Hámori Sz. – Köllő J.(2011): Kinek használ az évvesztés? *Közgazdasági Szemle* LVIII. évf. február. 133-157.o.

A jobb körülmények között élő gyerekek magasabb arányban kezdték később az iskolát mert szüleik ezt kérték, míg a szegényebb gyerekek között gyakoribb a valamilyen problémához kötődő halasztás, mint iskolaéretlenség vagy betegség. Nem valószínű, hogy az induláskori problémák növelnék a későbbi kompetencia-eredményeket, így a késői beiskolázásból fakadó potenciális előnyöket feltehetően a szegényeknek kisebb hányada tudja csak kihasználni.

18. tábla: A késői iskolakezdés okainak megoszlása (%)

	szegények-e		összesen
	igen	nem	
	%	%	%
évvesztes volt	24,1	35	27,6
szülői kérésre	4,1	9,6	6
iskolaéretlen volt	3,5	2,5	3,1
betegség miatt	0,9	0,6	0,8
egyéb ok miatt	0,6	0,6	0,6

Az iskolai kudarcok előfordulása minden területen a szegény gyerekek rosszabb iskolai teljesítményét mutatja. Különösen az évismétlések aránya igen magas (13%), míg a tehetősebb szülők gyermekei szinte nem is ismételték évet. A tanulmányi átlagok is lényegesen rosszabbak a hátrányos helyzetűeknél, közülük minden negyedik tanuló közepes vagy annál rosszabb átlagot ért el. Viszonylag magas a kisegítő osztályba járók aránya, s ebben az esetben is gyakoribb a szegény gyerekek előfordulása.

19. tábla: Iskolai kudarcok előfordulása az iskolás gyermekek között (%)

	szegények-e		összesen
	igen	nem	
	%	%	%
Járt-e kisegítő, felzárkóztató osztályba?	7,1	2,5	5,4
Volt-e magántanuló, vagy eltanácsolták-e valamelyik iskolából?	2,9	0,6	2,3
Ismételt-e évet az általános iskolában?	13,4	0,6	9
3,0 vagy az alatti tanulmányi átlag	27,1	8,1	20,4

A rosszabb iskolai eredmények miatt a napközibe járás lehetősége különösen fontos a hátrányos helyzetű gyermekek számára. Adataink azt mutatják, hogy a szegényebb gyerekek 55%-jár napközibe, míg a tehetősebbnek 42%-a. A délutáni szakkörök, különórák esetében fordítottak az arányok, a szegény gyerekeknek mintegy 40%-a látogatja a foglalkozásokat, míg a nem szegény családok gyermekeinek 53%-a.

Nagyobbak a különbségek a rendszeres tanórán kívüli sportfoglalkozásokon, fizetős iskolai programokon való részvétel tekintetében. Ilyen alkalmakra a tehetősebb gyerekek több, mint 90%-a jut el, míg sportfoglalkozásra a szegényebbek 73%-a, a fizetős programokra pedig kevesebb mint a fele. (47%) A fizetett különóra pedig már csak a hátrányos helyzetű gyermekek 12%-ának adatik meg, de a jobb körülmények között élők körében is csak 37% ez az arány.

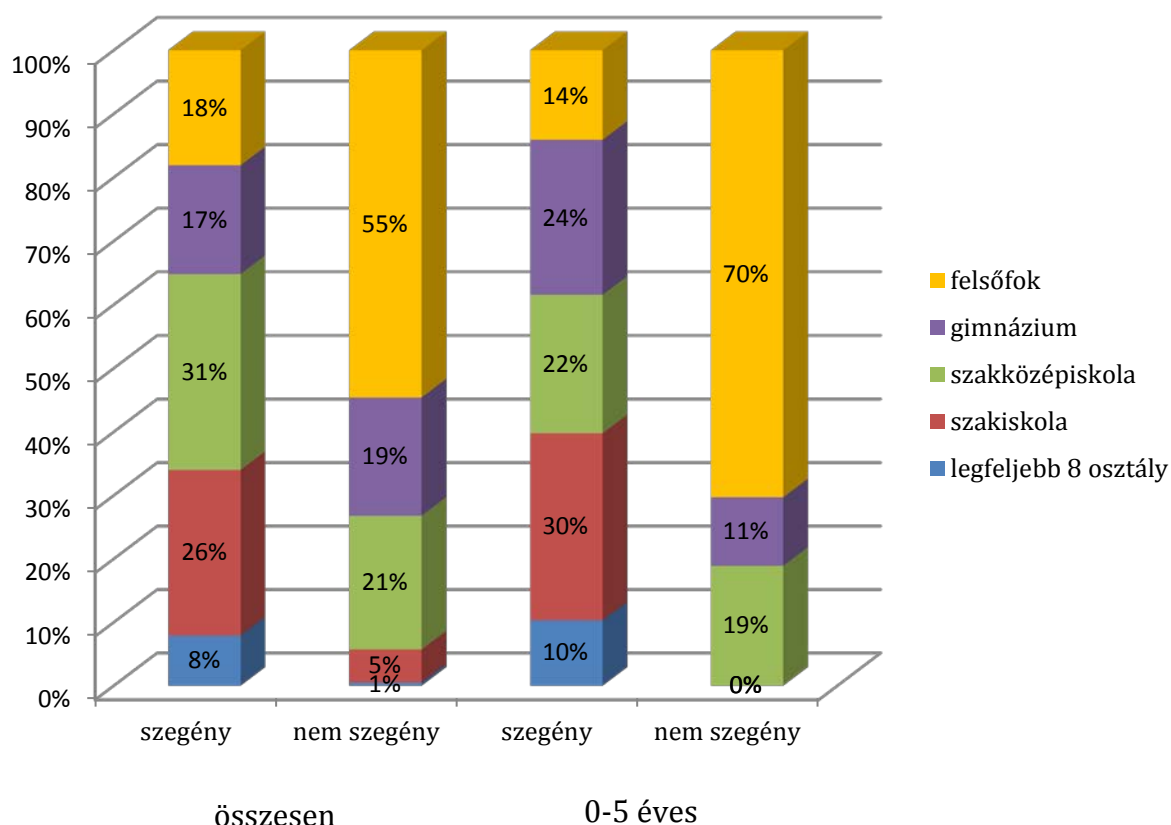
A szegény családok gyermekeinek iskolai sikertelenségei a továbbtanulási mutatókban is tükröződnek. Ebben a körben a középiskolás korosztály 17%-a vagy nem jár már iskolába, vagy még az általános iskolai tanulmányait végzi. 29% jár szakiskolába, és 53%-uk jár érettségit adó képzésre. A jobb körülmények között élőknel mind a még általános iskolába járók, mind pedig a szakiskolások előfordulása jóval kisebb, mint a szegények körében, viszont majdnem minden második gimnazista, s összességében tízből nyolc gyermek jár érettségit adó képzésre.

20. tábla: A 15-18 éves korosztály megoszlása iskolatípus és a család anyagi helyzete szerint (%)

	szegények-e		összesen
	igen	nem	
	%	%	%
nem jár	5,5	0	3,7
általános iskolás	11,8	3,7	9,1
szakiskolába jár	29,1	14,8	24,4
szakközépiskolás	32,7	33,3	32,9
gimnazista	20,9	48,1	29,9

A hátrányos helyzetű gyermekek iskolai előmeneteléhez úgy tűnik, a szülők sem fűznek különösebb reményeket. Jelentős különbségek vannak ugyanis az anyagi helyzettől függően a szülői aspirációk között. A szegény családokban minden harmadik szülő legfeljebb szakmunkás végzettséget prognosztizál gyermekének, és még negyedük sem számít felsőfokú végzettségre. A jobb körülmények között élők ennél lényegesen magasabb aspirációkkal rendelkeznek, minden második diplomát remél gyermekének. Ami érdekes, hogy a várakozások csak a tehetősebb szülők esetében függenek jobban a gyermek életkorától, azaz a legkisebb, még iskolába sem járó gyermekeiknek a szegények éppúgy alacsony végzettséget jósolnak, mint a nagyobbaknak, akiknél a szülők már korrigálhatnák várakozásaikat a tényleges iskolai előmenetel függvényében. Egyfajta tanult tehetetlenségről, avagy racionalitásról van tehát szó, ami a számos egyéb tényező mellett szintén hozzájárulhat a szegénység átörökítéséhez. A tehetősebb szülők még nem iskolás gyerekeiknek szebb jövőt jósolnak, mint a nagyobbaknak. A már iskolába járóknál, valószínűleg a tapasztalatok függvényében, valamelyest visszavesznek az elvárásaikból.

6. ábra: A gyermekek iskolai végzettségére vonatkozó szülői aspirációk a gyermek kora és a család anyagi helyzete szerint



Az óvodához hasonlóan megkérdeztük a szülők véleményét a gyermekük iskolájáról¹⁵ is. A vélemények túlnyomó többsége itt is pozitív volt, bár az iskolák összességében véve kevésbé jó értékelést kaptak, mint az óvodák. A szülőknek csak nagyjából kétharmada elégedett teljes mértékben az ott tanító pedagógusokkal, az iskola felszereltségét ennél valamivel jobbra értékelték, s legelégedettebbek a gyerekek előmenetelével voltak - a szülők 80%-a szerint gyerekei jól fejlődnek az iskolában. A legnagyobb problémát itt is a magatartási zavarok, az iskolai erőszak

¹⁵ A középiskolások egy része nem a kistérségben tanul, ezért az elemzésben csak az általános iskolákra térünk ki.

jelentik: a gyerekek közel fele olyan iskolába jár, ahol a szülők szerint sok a verekedő gyerek.

21. tábla: Az iskolákról alkotott vélemények megoszlása (%)

	egyáltalán nem igaz	inkább nem igaz	inkább igaz	teljesen igaz
Jók a pedagógusok.	0,2	4,1	31,3	64,4
Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	0,8	6,5	31,3	61,4
Partnernek tekintik a szülőket.	0,6	4,1	26,7	68,6
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	3,7	8,5	28,0	59,8
Jó a gyerekközösség	1,6	7,4	27,9	63,2
A gyerek jól fejlődik.	0,4	1,6	17,8	80,2
Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	0,2	4,7	22,0	73,1
Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	0,8	4,5	23,4	71,3
Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	28,0	23,8	30,2	18,0
Túlzsúfoltak az osztályok.	45,6	30,7	14,5	9,2

Bár az iskolákat kevésbé értékelték jónak, mint az óvodákat, amikor a szülők nyitott kérdésre válaszolva elmondhatták véleményüket, inkább a pozitívumokat emelték ki. Kitértek rá, hogy jók a pedagógusok, jól fejlődnek a gyerekek és jók az iskolák tárgyi felszereltsége. Amikor a problémákat lehetett volna kifejtetni, akkor is a leggyakoribb említés az volt, hogy úgy jó az iskola, ahogy van. Nyírbogáton kiemelték, hogy az iskolát/tornatermet fel kellene újítani.

Az iskolaválasztásnál a szülők két dologra különösen érzékenyek: hogy az iskolába járó gyerekek között ne legyen jelen a drog- ill. alkoholprobléma, valamint hogy megfelelő legyen az osztályok etnikai összetétele. Az előbbi esetében viszonylag kedvező a helyzet: a gyerekeknek „csak” 3%-a jár az szülők által problémásnak

tartott iskolába. A „csak” szó idézőjelben értendő, hiszen általános iskolásokról van szó, amely korosztály még kevésbé fogékony a különböző tudatmódosító szerek használatára.

Ami az etnikai összetételt illeti, annak optimálisnak vélt aránya nagyban személyfüggő. Mindenesetre a roma szülők 84%-a nem találta magasnak az iskolában a roma tanulók arányát, míg a nem roma szülőknél ez az arány csak 46% volt. Az etnikailag vegyes osztályokat a roma szülők 96%-a tartja jónak, míg a nem romáknak 53%-a támogatná ezt.

7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége

A gyermekszegénység és a gyermekek jól-létének mértéke részben az anyagi erőforrások nagyságától függ, részben a jól-lét nem-anyagi dimenzióitól (iskolázottság, egészség, családi környezet, társadalmi részvétel stb.). Az előbbi tényezőt, az anyagi jólétet azonban nem csak a jövedelmi szegénységgel mérhetjük, hanem az anyagi javakkal való ellátottsággal is. Korábbi kutatások¹⁶ kimutatták, hogy a szegénységben élő családok (is) igyekeznek anyagi lehetőségeiken felül kielégíteni gyermekeik szükségleteit, még ha emiatt a család többi tagjának kevesebb is jut. A gyermekszegénységről és annak természetéről alkotott képet ezért árnyalja, ha azt is megnézzük, hogy milyen mértékű a gyermekek nélkülözése a gyermekekhez kapcsolódó javak, jószágcsoporthoz tartozó területén. Ennek mérésére az UNICEF által kifejlesztett ún. gyermeknélkülözési indexet használtuk fel, amelyet néhány, a mélyszegénység jelzésére vonatkozó további indikátorral is kiegészítettünk. Az adatokat a KSH 2009. évi országos vizsgálatának, a Háztartási Költségvetési és Életkörülmények Adatfelvétel EU-SILC moduljának¹⁷ eredményeivel tudjuk összehasonlítani.

A gyermeki szükségletek terén nem mondható, hogy a kistérség helyzete összességében rosszabb lenne az országos átlagnál, sőt inkább egy jobb kép rajzolódik ki. Az országos mutatók értékeinél több tétel esetében is csak a szegény családok gyerekei vannak rosszabb helyzetben. A kistérségen belül meglehetősen nagyok a különbségek a szegény és a tehetősebb családok gyermekei között a szükségletek kielégítettsége terén is. Figyelemfelkeltő a különbség a minőségi étkezéshez való jutás lehetőségében, s kiugróak az eltérések a fizetős programokon,

¹⁶ KSH (2010): A jövedelmen kívüli tényezőkben megnyilvánuló gyermekszegénység és kirekesztődés. 2010. november (www.ksh.hu)

¹⁷ Friss, a teljes lakosságra reprezentatív országos összehasonlító adatsor nem áll rendelkezésünkre.

különórákon való részvétel tekintetében.

22. tábla: Kielégítetlen gyermek-szükségletek aránya a kistérségben (%)

Biológiai alapszükségletek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
a hétköznapi napi három étkezés	1,1	0,9	0	0,6
hétvégén napi három étkezés		1,1	0	1,1
két pár megfelelő cipő?	5,1	5,4	1,1	4,3
újonnan vásárolt (nem használt) ruha	21,8	15,5	3,2	11,8
meleg téli felsőruha	n.a.	1,1	0	1,1

Szocializációs alapszükségletek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
külön fekhely	n.a.	6,7	2,2	5,2
kültéri játékok	18,3	14,6	2,2	10,9
beltéri játékok	12,7	5,6	1,1	4,1
az életkorának megfelelő könyve	12,4	8,3	3,2	7,1

Tanulási feltételek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
megfelelő hely tanulásra	7,8	2,7	0,5	2
íróasztal	n.a.	9,4	2,7	7,2
minden, az iskola által elvárt felszerelés	n.a.	1,3	0	0,9
szótár	n.a.	7,2	1,1	5,4

Minőségi táplálkozás	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
legalább naponta egyszer hús, húskészítmény	12,6	10,8	2,2	8,3
naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	17,2	9	1,6	6,9
különleges események megünneplése	9	9,7	2,7	7,7

Társas kapcsolatok	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
baráti köre rendszeres meghívása közös	29,4	10,8	2,7	8,4
rendszeres sportolási lehetőség (tanórán kívül)	n.a.	4	0	2,8
fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	14,7	18,9	2,2	13,7

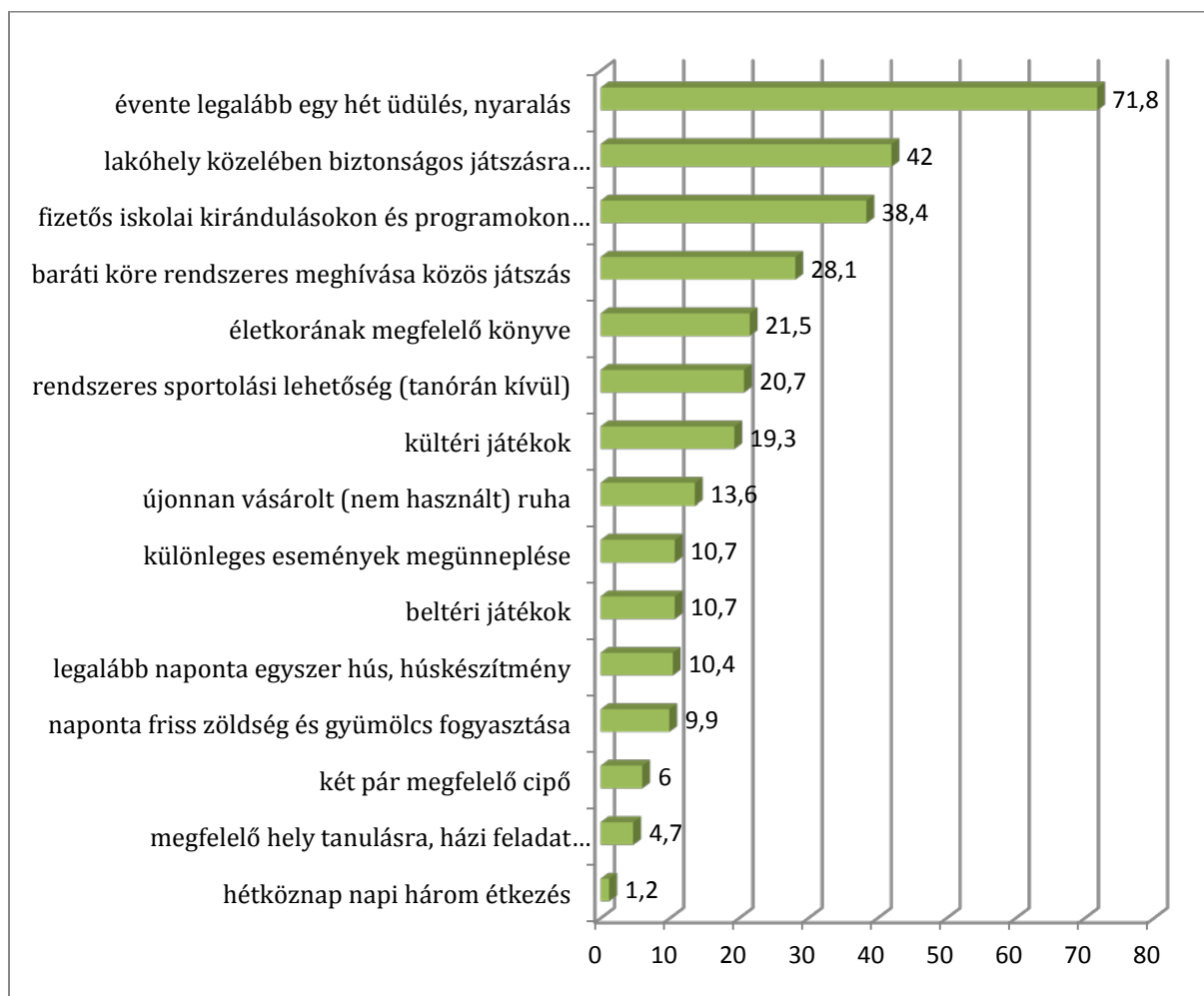
„Luxus” szükségletek	országos	kistérség		
		szegény	nem szegény	összesen
évente legalább egy hét üdülés, nyaralás	n.a.	72,1	39,2	61,1
fizetett különóra	n.a.	26,3	5,9	20
zsebpénz	n.a.	8,8	1,6	6,6

Az UNICEF a szükségletek kielégítettségét a gyermek szempontjából közelíti meg és a hiányt (megfosztottságot) helyezi előtérbe. Ebből a szempontból nem számít, hogy valamelyik tétel azért hiányzik, mert a család nem engedhette meg magának, vagy az, hogy úgy döntöttek, az adott tétel nem fontos. A kérdés, hogy a gyerek ki tudja-e elégíteni szükségletét vagy sem.

A nélkülözéssel érintett gyerekek kiugró arányban a rekreáció területén szenvedtek hiányt. Nyaralásra 10-ből csak 7 gyerek jut el, de a gyerekek 42%-ának biztonságos játszásra sincs lehetősége a lakóhelye környékén.

Összességében az alapvető igények területén vannak legkevésbé, és a közösségi, társas szükségletek területén vannak leginkább kitéve a gyermekek a nélkülözésnek.

7. ábra: Nélkülöző gyermekek aránya a kistérségben



Az egyes tételeket összesítve, azt a gyermeket, aki a 15 tételből legalább kettő esetében hiányt szenved az UNICEF már nélkülözőnek tekinti.

E szerint a definíció szerint a kistérségben mindössze a gyerekek harmada nem szenved hiányt, míg közel 30%-uk legalább négy tétel esetében nem tudja kielégíteni szükségleteit.

23. tábla: Kielégítetlen szükségletek megoszlása a kistérségben

kielégítetlen szükségletek száma	szegények-e		
	igen	nem	összesen
	%	%	%
0-1	22,0	56,8	32,6
2	18,6	22,7	19,9
3	21,0	10,5	17,8
4-	38,4	10,0	29,7

Ebben az esetben, a gyermekek nélkülözése tekintetében is jelentős különbség mutatkozik a szegény és a tehetősebb családok gyermekei között. A szegény gyerekek több mint háromnegyede szenved hiányt, tehát legalább két tétel esetében nem tudja kielégíteni szükségleteit, míg a nem szegény családok gyerekei esetében ez az arány 40% körüli.

8. Egészség

Számos korábbi kutatás igazolta, hogy a rossz anyagi körülmények és a rossz egészségi állapot összefüggésben állnak egymással. A kapcsolat összetett: a szegény családokban nem jut elég pénz sem a betegségek megelőzésére (az egészséges táplálkozásra, a megfelelő higiénára, az egészséges lakókörnyezetre), sem pedig azok kezelésére (orvos felkeresésére, gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök kiváltására). A következmény látványos: az alacsony státusúak várható élettartama évekkel marad el a magasabb státusúakétól.¹⁸

A rossz anyagi körülmények nem csak a gyermekek betegségeinek kialakulásához járulnak hozzá, de már a magzat fejlődését is befolyásolják. Számos betegség visszavezethető a magzat méhen belüli fejlődésére, az alacsony születési súly pedig nagyobb eséllyel vezet egyes felnőttkori betegségek kifejlődéséhez.

Országosan átlagosan minden tizedik gyerek születik alacsony, 2500 grammnál kisebb súllyal. A kistérségben viszont a gyerekek 14%-a, ami azzal a következménnyel jár, hogy egyes betegségek előfordulásának kockázata magasabb az átlagosnál. Ebben az esetben a szegény gyerekek körében a kis születési súlyúak előfordulása gyakoribb, míg a többi egészségügyi probléma inkább a tehetősebb családok gyerekeit érinti.

¹⁸ Bővebben: Babusik Ferenc (2004): Hozzáférési különbségek az egészségügyi alapellátásban I. Esély 15 (4): 71–99.; Babusik Ferenc (2004): Hozzáférési különbségek az egészségügyi alapellátásban II. Esély 15 (5): 54–82.

24. tábla: A gyermekek egészségi állapotának néhány mutatója

	országos	szegények-e		
		igen	nem	összesen
		%	%	%
2500 g alatti súllyal született	10,0	18,2	6,8	14,1
Van-e a gyermeknek hallásproblémája?	2,0	1,4	0,5	1,2
Van-e a gyermeknek látásproblémája?	7,0	12,0	17,8	13,7
Egyéb tartós egészségügyi problémája?	8,0	15,2	19,2	16,3

Valójában ez nem feltétlen jelenti azt, hogy ők ténylegesen rosszabb egészségi állapotúak, mert a szegény gyermekek szülei gyakran fel sem ismerik a betegségek tüneteit, illetve még ha fel is ismerik, nem minden esetben viszik orvoshoz gyerekeiket.

25. tábla: Tartós egészségügyi problémák aránya a kistérségben (%)

	országos	szegények-e		
		igen	nem	összesen
		%	%	%
mozgásszervi rendellenesség	0,7	4,0	4,1	4,0
keringési betegség (pl. szívrendellenesség)	1,0	0,6	0,9	0,7
tartós idegrendszeri betegség (pl. epilepszia)	0,1	1,0	1,4	1,1
emésztőrendszeri betegség (fekély, reflux stb.)	0,7	0,6	0,5	0,5
asztma	1,7	3,6	3,2	3,5
egyéb légzőszervi betegség	1,4	1,0	0,9	0,9
allergia (szénanátha, ekcéma)	2,4	4,8	10,0	6,3
depresszió vagy más pszichikai betegség	0,3	1,0	1,4	1,1

Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáféréssel kapcsolatban felmérésünk mindössze a korai fejlesztésre vonatkozóan tartalmazott kérdést. Arra voltunk kíváncsiak, hogy a gyermek részt vett-e valamilyen szakember által javasolt fejlesztésen (gyógytorna, fejlesztő torna, logopédiai fejlesztés stb.), és ha igen, az hány éves kortól kezdődött. Az eredményeink szerint a gyermekek negyede (24%) járt fejlesztésre; ez nagyjából kétszerese az országosan mért értéknek. A szegény és a nem szegény gyerekek egyforma arányban vettek részt korai fejlesztésben, s átlagosan egyaránt ötéves korukban kerültek szakemberhez.

Összességében megállapítható, hogy a kistérségben élő gyermekek egészségi állapota rosszabb, mint amit a családok jövedelmi helyzete indokolna. A gyerekstratégiában szükséges lenne ezekre építve és a lehetséges további lépéseket végiggondolva egy átfogó koncepciót kidolgozni a gyermekek egészségének fejlesztésére.

9. A településsel kapcsolatos vélemények

Felmérésünkben kérdéseket tettünk fel arról is, hogy a megkérdezettek mennyire szeretnek az adott településen élni. A lakóhellyel kapcsolatos elégedettséget nyitott kérdésekkel is mértük, így a válaszadók saját szavaikkal mondhatták el, hogy mit tartanak a településen jónak, előnyösnek, valamint hogy milyen hiányosságokat érzékelnek. Mivel a kisebb településeken csak néhány családot kérdeztünk meg, ezért itt a válaszok inkább jelzéssel szolgálhatnak a további fejlesztési irányokat illetően.

A megkérdezettek jellemzően elégedettek lakóhelyükkel a családok fele szeret, illetve nagyon szeret az adott településen élni. Összességében a megkérdezett gyermekes szülők településüket az 1-től 5-ig terjedő skálán átlagosan közepesre, közel jóra értékelték. Legjobban Nyírpilisen szeretnek élni, amelyet majdnem „jóra” értékelték, legkevésbé Ömbölyön, de egy erős közepesten ez a település is kiérdemelt.

A gyermekes háztartások mindössze tizede állította, hogy egyáltalán nem szereti települését. Annak ellenére, hogy a többség elégedett a lakóhelyével közel 30% tervezi, hogy elköltözik a településről, s legalább a menni akarók harmada (35%) komolyan is gondolja, mert egy éven belülre tette a költözés időpontját.

A gyermekes családok számára a legfontosabb a munkalehetőség. Minden településen megemlítették, kiemelték, hogy mennyire gond a munkalehetőségek hiánya.

Hasonlóképpen általános jelentőségű az intézményekkel való ellátottság. Minden településen - ahol működik - megemlítették és kiemelték, milyen jó, hogy helyben van vagy közel van az iskola, óvoda.

Nyírbátorban nem csak az iskola közelségét említették, de külön is kiemelték, hogy jól működik az intézmény. Nyírbogáton kiemelték, de több településen is említették - Piricsén, Nyírbátorban, Nyírmihálydiban Kislétán - hogy nincs megfelelő játszótér, elegendő játék a gyerekek számára.

Nyírbátorban többen is úgy vélekedtek, hogy nem biztonságos a település.

10. Gyermekszegénység elleni program

A kérdezettek 38%-a hallott arról, hogy a kistérség részt vesz az országos Gyerekszegénység elleni programban. Ez mindenképpen a program jó kommunikációját jelzi. Azokból a háztartásokból ahol ismerik a programot a gyerekek negyede, míg a felnőttek 16%-a vett részt különböző programelemeken.

26. tábla: Gyerekszegénység elleni program ismertsége a kistérségben (%)

	kistérség		
	szegény	nem szegény	összesen
Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a gyermekszegénység elleni programban?	32,7	49,5	37,9
Van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a gyerekesély programokban?	19,5	39,4	27,1
Van-e olyan más felnőtt, aki részt vett a gyerekesély programokban?	10,0	23,9	15,9

A gyerekesély program elsősorban a szegényebb gyerekek számára nyújtana támogatást, penetrációja mégis a nem szegény háztartásokban magasabb. A tehetősebb családok fele hallott róla, s az ő gyerekeiknek mintegy 40%-a részt is vett már valamilyen programon. Ezzel szemben a szegény családoknak csak a harmada hallott már a programról, s közülük is csak minden ötödik jelezte, hogy gyereke részt vett rendezvényen.

Melléklet

A felmérés kérdőívei

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

A HÁZTARTÁSBAN ÉLŐ 0-17 ÉVES GYEREKEK SZÁMA

--	--

EBBEN A HÁZTARTÁSBAN HÁNY DARAB GYERMEKKÉRDŐÍV KÉSZÜLT?

--	--

Családok

Háztartás kérdőív

2013.

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem, azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.

Kérdező aláírása:

Kérdés kezdete:

2013. hónap nap óra perctől

AZ INTERJÚALANY KIVÁLASZTÁSA: Elsősorban a gyerek(ek) édes- vagy nevelőanyja, másodsorban az édes- vagy nevelőapja, harmadsorban az a felnőtt személy, aki a gyerekek gondozásáért elsősorban felel.

Javasolt bemutatkozás:

Jó napot kívánok! vagyok, a Egyetem hallgatója. A kistérség gyerekesély programja keretében kérdőíves felmérést végzünk a gyermekes családok körében. Kérem válaszoljon az alábbi kérdésekre!

HÁZTARTÁSTÁBLA KÓDJAI

KÉRDEZETTHEZ VALÓ VISZONY KÓDJAI:

- 01 – házastársa, élettársa
- 02 – saját vagy a házastárs, élettárs vér szerinti gyermeke
- 03 – nevelt, fogadott gyermeke
- 04 – szülője
- 05 – apósa, anyósa
- 06 – menyec, veje
- 07 – unokája
- 08 – más rokona
- 09 – nem rokon

- 99 – NEM TUDJA

CSALÁDI ÁLLAPOT KÓDJAI:

NÖTLEN/HAJADON

- 01 – nőtlen, hajadon, nincs élettársa
- 02 – nőtlen, hajadon, élettárral él

HÁZAS

- 03 – házass, házastárral él
- 04 – házass, élettárral él
- 05 – házass, de külön élnek, nincs élettársa

ELVÁLT

- 06 – elvált, nincs élettársa
- 07 – elvált, élettárral él

ÖZVEGY

- 08 – özvegy, nincs élettársa
- 09 – özvegy, élettárral él

99 – NEM TUDJA

LEGMAGASABB BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG KÓDJAI:

- 00 – általános iskolás korú, vagy még nem iskolás korú
- 01 – kevesebb, mint 8 általános
- 02 – 8 általános
- 03 – szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül
- 04 – szakközépiskolai érettségi; szakképzést követő érettségi
- 05 – gimnáziumi érettségi
- 06 – érettségit követő, nem felsőfokú szakképzés, technikum
- 07 – felsőfokú szakképzés, felsőfokú technikum
- 08 – főiskola
- 09 – egyetem

- 99 – NEM TUDJA

JÁR-E KÓDJAI:

- 00 – nem jár
- 01 – bölcsőde
- 02 – óvoda
- 03 – általános iskola
- 04 – szakmunkásképző
- 05 – szakközépiskola
- 06 – gimnázium, 4 osztályos
- 07 – gimnázium, 5 osztályos
- 08 – gimnázium, 6 osztályos
- 09 – gimnázium, 8 osztályos
- 10 – technikum
- 11 – felsőfokú technikum
- 12 – főiskola
- 13 – egyetem
- 88 – egyéb

99 – NEM TUDJA

HOL VAN A MUNKAHELYE KÓDJAI:

- 1 – a településen
- 2 – közeli faluban
- 3 – közeli kisvárosban
- 4 – megyeszékhelyen
- 5 – Budapesten
- 6 – egyéb településen
- 7 – külföldön

9 – NEM TUDJA

DOLGOZIK-E/DOLGOZOTT-E KÓDJAI: HA NYUGDÍJ MELLETT DOLGOZIK, DOLGOZÓNAK JELÖLD! A FŐMUNKÁRA VONATKOZÓAN VÁLASZOLJON!

(FŐMUNKA: AMIT A KÉRDEZETT ANNAK TEKINT. HA BIZONYTALAN: AHOL A LEGTÖBB IDŐT TÖLTI)

HA DOLGOZIK/DOLGOZOTT:

- 01 – alkalmazott
- 02 – vállalkozó, önálló, saját vállalkozásában alkalmazott
- 03 – alkalmi munkát végez, megbízásokat vállal
- 04 – közmunkás

HA NEM DOLGOZIK/NEM DOLGOZOTT:

- 05 – munkanélküli (segélyezett)
- 06 – munkanélküli ellátás nélkül
- 07 – nyugdíjas (öregségi, özvegyi, stb.)
- 08 – rokkantnyugdíjas
- 09 – fogyatékkal élő, tartós betegség miatt nem dolgozik
- 10 – gyermekgondozási szabadságon, gyeden, gyeken van („főállású anya” is)
- 11 – háztartásbeli, családját látja el
- 12 – tanuló, továbbképzésen, átképzésen vesz részt
- 13 – ápolási díjon van
- 14 – egyéb okból nem dolgozik (pl. eltartott)

99 – NEM TUDJA

1. Összesen Önnel együtt hányan élnek a családban (egy háztartásban)?

..... fő

2. Kérem sorolja fel a háztartás tagjait! Kezdjük Önnel a sort! (KÉRDEZŐ: karikázd be az x-et, ahol ilyen van, ha nem tudja, nem válaszol!)

Sor- száma	Keresztneve	Neme		Születési éve	Kérde- zetthez való viszonya	Családi állapota	Iskolai végzett- sége	Jár-e valamilyen iskolai rendszerű, végzettséget adó képzésre (nem tanfolyam)? Jár-e bölcsődébe vagy óvodába?	Jelenleg dolgo- zik-e?	HA DOLGO- ZIK: Hol van a munka- helye?	Dolgozott- e az elmúlt 12 hónapban? HA SOSEM DOLGO- ZOTT = 88	HA DOLGO- ZOTT: Hány hónapot dolgozott az elmúlt 12 hónapban?	Ebből hány hónapot dolgozott közfoglal- koztatásban? (közmunka)
		férfi	nő	Ha nem tudja: Kb. mikor született? NÉGY SZÁM- JEGGYEL!									
KÉRDE- ZETT		1	2	19 x –	X							x –	x –
2.		1	2	x –								x –	x –
3.		1	2	x –								x –	x –
4.		1	2	x –								x –	x –
5.		1	2	x –								x –	x –
6.		1	2	x –								x –	x –
7.		1	2	x –								x –	x –
8.		1	2	x –								x –	x –
9.		1	2	x –								x –	x –
10.		1	2	x –								x –	x –

..... gyermek
88 – M 99 – NT

..... évben
9999 – NT

1 – igen → **HA IGEN:** 4.b. Hány gyermeke van vagy volt állami gondoskodásban?
gyermek 99 – NT
2 – nem
9 – NT

..... m²
999 – NT

1 – tulajdonos (ill. rokona)
2 – bérlik a lakást az önkormányzattól
3 – magánszemélytől bérlik a lakást
8 – egyéb (szívességi lakó, szolgálati lakásban lakó stb.)
9 – NT

.....Ft-ot 9 – NT

.....Ft-ért 9 – NT

a. Hány szoba van? (A FÉLSZOBA IS SZOBÁNAK SZÁMÍT)	db	
b. Van-e konyha?	1 – igen	2 – nem
c. Van-e fürdőszoba?	1 – igen	2 – nem
d. Van-e vízöblítéses WC?	1 – igen	2 – nem

10. Milyen a lakás, ház vízellátása?

- 1 – nincs vezetékes víz → **HA NINCS:** 10.a. Milyen messziről hordják a vizet?
 méterről 0 – NT
- 2 – hálózati vízvezetékes
 3 – házi vízvezetékes
 9 – NT

10.a. Tartozik-e a lakáshoz/ házhoz művelésre alkalmas kert?

- 1 – igen → **HA IGEN:** 10.b. Termesztenek-e benne zöldséget, gyümölcsöt?
 1 – igen
 2 – nem
 9 – NT
- 2 – nem
 9 – NT

11. Jellemző-e az alábbi problémák bármelyike a lakásra, amelyben laknak?

	igen	nem	NT
a. beázik a tető	1	2	9
b. nedves a padlózat, a falak	1	2	9
c. korhad az ablakkeret, a padlózat	1	2	9
d. nincs elég fény, a lakás túl sötét	1	2	9
e. zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	1	2	9
f. bűnözés, erőszak, vandalizmus a környéken	1	2	9

12. Mennyi a ... villanyszámla **egy átlagos hónapban**? (ami nincs = 0, NT = 9)

- a. villany Ft /hó
- b. víz és csatorna (figyelem, kéthavonta szokták számlázni) Ft /hó
- c. fűtés (ha fűtési szezonnra tudja, akkor egy óra – 12-vel osztva – kell átszámítani.) Ft /hó
- d. gáz (palackos is. Ha a fűtéssel együtt tudja az összeget, akkor a fűtésnél kell megadni.)Ft /hó
- e. bérleti díj és ha van közös költség Ft /hó
- f. lakáshitel-törlesztésFt /hó
- g. más hitel (pl. áruhitel) törlesztésFt /hó
- h. szemétszállítási díj (egy hónapra!) Ft /hó
- i. egyéb (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás stb.) Ft /hó

13. Kérem, becsülje meg: mennyi a **háztartás** havi nettó (adózás utáni) összes jövedelme?

..... Ft/hó 8 – M 9 – NT

Ha NEM TUDJA, ill. NINCS VÁLASZ:

13.a. És azt megmondaná, hogy a következő kategóriák közül melyikbe tartozik?

- | | |
|-------------------------------|------------------------|
| 1 – 50 ezer Ft, vagy kevesebb | 5 – 201 - 250 ezer Ft |
| 2 – 51 - 100 ezer Ft | 6 – 251 - 300 ezer Ft |
| 3 – 101 - 150 ezer Ft | 7 – 300 ezer Ft felett |
| 4 – 151 - 200 ezer Ft | 8 – M |
| | 9 – NT |

14. Most különböző jövedelemforrásokat sorolunk fel. Kérem, válassza ki közülük azokat, amelyekből az elmúlt hónapban a család tagjainak jövedelme származott. Hány forint nettó jövedelmük származott ebből? (x – nincs ilyen jövedelemforrásuk)

	Hány forint jövedelmük származott ebből?	NT	X
a. főállásból származó rendszeres munkabér, fizetés	Ft	9	X
b. mellékfoglalkozásból, másodállásból származó jövedelem	Ft	9	X
c. vállalkozásból, üzleti tevékenységből származó jövedelem	Ft	9	X
d. alkalmi munkából származó jövedelem	Ft	9	X
e. közfoglalkoztatásból származó jövedelem	Ft	9	X
f. mezőgazdasági termelésből származó jövedelem	Ft	9	X
g. nyugdíj (bármilyen, árvaellátás is)	Ft	9	X
h. GYES, GYET	Ft	9	X
i. GYED, terhességi gyermekágyi segély (TGYÁS)	Ft	9	X
j. ápolási díj	Ft	9	X
k. családi pótlék	Ft	9	X
l. bármilyen segély, támogatás (pl. foglalkoztatást helyettesítő támogatás, lakásfenntartási támogatás, eseti gyógyszertámogatás, átmeneti segély, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás stb.)	Ft	9	X
m. álláskeresősi/munkanélküli/vállalkozói járadék	Ft	9	X
n. táppénz	Ft	9	X
o. családtól kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
p. tartásdíj	Ft	9	X
q. bármilyen más segítő szervezettől, egyéntől kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
r. egyéb, éspedig:	Ft	9	X

15. Van-e Önöknek...

	van	nincs, mert nem engedhetik meg maguknak	nincs, egyéb okból	NT
a. automata mosógépük?	1	2	3	9
b. színes televíziójuk?	1	2	3	9
c. vezetékes telefonjuk?	1	2	3	9
d. mobiltelefonjuk?	1	2	3	9
e. személygépkocsijuk?	1	2	3	9

16. Kérem mondja meg, hogy a háztartásban élő minden 18 éves és fiatalabb gyermeke számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

	igen	nem	Miért nem?			
			nem engedhetik meg maguknak	egyéb ok	NT	X
a. hétköznap napi három étkezés (óvodai, iskolai étkezéssel együtt)	1	2	1	2	9	X
b. hétvégén napi három étkezés	1	2	1	2	9	X
c. legalább naponta egyszer hús, húskészítmény, hal (vagy ennek megfelelő vegetáriánus étel)	1	2	1	2	9	X
d. naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	1	2	1	2	9	X
e. két pár megfelelő cipő (beleértve 1 pár minden időben használható cipőt)	1	2	1	2	9	X
f. újonnan vásárolt (nem használt) ruha	1	2	1	2	9	X
g. meleg téli felsőruha	1	2	1	2	9	X
h. külön fekhely	1	2	1	2	9	X
i. kültéri játékok (kerékpár, görkorcsolya, roller stb.)	1	2	1	2	9	X
j. beltéri játékok (készségfejlesztő babajátékok, építő kockák, társasjátékok, számítógépes játékok)	1	2	1	2	9	X
k. különleges események megünneplése (születésnap, névnap, vallási ünnepek)	1	2	1	2	9	X
l. baráti köre rendszeres meghívása közös játszásra és étkezésre	1	2	1	2	9	X
m. évente legalább egy hét üdülés, nyaralás	1	2	1	2	9	X

16.a. Önökhöz elérhető közelségben van-e olyan szabad terület, ahol az Ön gyermeke biztonságban játszhat?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

17. Előfordult-e az elmúlt 1 évben, hogy nem jutott elég pénzük...

	előfordult	nem fordult elő	nem költenek ilyesmire	NT
a. ennivalóra?	1	2	0	9
b. rezsire?	1	2	0	9
c. a lakás megfelelő fűtésére?	1	2	0	9
d. gyógyszerek kiváltására?	1	2	0	9
e. orvosi ellátásra?	1	2	0	9
f. gyermekek iskolai, óvodai költségeire?	1	2	0	9
g. szükséges közlekedésre?	1	2	0	9
h. társasággal, családdal való együttlésre, szórakozásra?	1	2	0	9

18. Megengedhetik-e maguknak, hogy évente legalább egy hétre mindannyian együtt elmenjenek nyaralni?

- 1 – megengedhetik maguknak
- 2 – megengedhetik maguknak, de nem teszik
- 3 – nem engedhetik meg maguknak
- 9 – NT

19. Előfordult-e az elmúlt 12 hónapban, hogy hónap végére elfogyott a pénzük?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

20. Tegyük fel, hogy egy váratlan, nagyobb összegű (kb. 60 ezer Ft-os) kiadás jelentkezik. Képes-e a háztartás arra, hogy egy ilyen kiadást a saját forrásaiból fedezzen?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Hogy érzi, Önök anyagilag...

- 1 – gondok nélkül élnek,
- 2 – beosztással jól kijönnek,
- 3 – éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből,
- 4 – hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak, vagy
- 5 – nélkülözések között élnek?
- 9 – NT

22. Véleménye szerint egy olyan családnak, mint az Önöké, a mai körülmények között havonta hány forintba lenne szüksége ahhoz, hogy megfelelő színvonalon megéljen?

..... Ft/hó

9 – NT

23. Mostanában sokat beszélnek nálunk a szegénységről. Ön mit mondana: jelenleg Önök...

- 1 – teljes mértékben szegények,
- 2 – bizonyos értelemben szegények, vagy
- 3 – nem szegények?

9 – NT

24. És 3 évvel ezelőtt Önök...

- 1 – rosszabbul éltek,
- 2 – alapvetően ugyanígy éltek, vagy
- 3 – jobban éltek?

9 – NT

25. Mit gondol, hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?

- 1 – javulni fog,
- 2 – nem változik, vagy
- 3 – romlani fog?

9 – NT

26. Részesült-e az elmúlt 12 hónapban valaki a családtagok közül a következő természetbeni ellátásokból vagy személyes szolgáltatásokból?

	igen	nem	NT
a. közgyógyellátás	1	2	9
b. szociális étkeztetés	1	2	9
c. családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálatától	1	2	9
d. élelmiszer, tüzelő juttatás	1	2	9
e. fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	1	2	9
f. adósságkezelési szolgáltatás	1	2	9
g. tankönyv, gyermekintézmény térítési díjának átvállalása (ingyenes étkezés)	1	2	9
h. kisállat, vetőmag (pl. szociális földprogram vagy a Minden gyerek lakjon jól! programok keretében)	1	2	9

27. Sokan vannak ma Magyarországon, akiknek valamilyen tartozásuk, kifizetési hátralékuk van. A következők közül van-e Önöknek valamilyen kifizetési hátralékuk vagy adósságuk?

	van hátralékuk	nincs hátralékuk	nincs ilyen költségük	NT
a. lakbér, albérleti díj, közös költség elmaradásuk	1	2	0	9
b. lakáshitel, áruhitel esetében törlesztőrészlet elmaradásuk	1	2	0	9
c. gázszámla elmaradásuk	1	2	0	9
d. áram(villany)számla elmaradásuk	1	2	0	9
e. víz-, csatornaszámla, távfűtésszámla elmaradásuk	1	2	0	9
f. egyéb rezsiköltség (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás) elmaradásuk	1	2	0	9
g. bolti tartozásuk	1	2	0	9
h. tartozás családnak / barátoknak / ismerősnek	1	2	0	9
i. egyéb, éspedig	1	2	0	9

28. Kérem, próbálja összeszámolni, hogy mindent egybevetve, hány forint kifizetési elmaradásuk, hátralékuk van? (KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy hitelfelvétel, tartozás esetében a törlesztőrészlet elmaradásról, nem pedig a hitel nagyságáról van szó!)

..... Ft 9 – NT

29. Fenyegeti-e Önöket annak veszélye, hogy tartozás miatt elveszítik a jelenlegi lakásukat?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

30. Előfordult-e az utolsó 3 évben, hogy kikapcsolták Önöknél...

HA IGEN: És most mi a helyzet: ki van kapcsolva ...

					HA IGEN: → És jelenleg ki van kapcsolva?		
	Igen	nem	Nincs bevezetve	NT	igen	nem	NT
a. a villanyáramot?	1	2	0	9	1	2	9
b. a vizet?	1	2	0	9	1	2	9
c. a gázt?	1	2	0	9	1	2	9

31. Most néhány, a közelmúltban bevezetett intézkedésről kérdezem. Hallott-e arról, hogy a gyerekek 50 óra igazolatlan iskolai hiányzása után nem fizetnek iskoláztatási támogatást a családnak?

31.a. Egyetért-e ezzel?

31.b. Érintette-e ez az Önök családját?

Hallott-e arról, hogy...	Hallott-e róla?			Egyetért-e ezzel?			Érintette-e a családját?		
	igen	nem	NT	igen	nem	NT	igen	nem	NT
a. 50 óra igazolatlan iskolai hiányzás után nem fizetnek iskoláztatási támogatást?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
b. rendőr kísérheti az igazgatóhoz azt a 14 év alatti diákot, aki igazolatlanul hiányzik az iskolából?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
c. az önkormányzat elrendelheti, hogy segélyt, közmunkát csak az kaphat, akinek rendezett a lakókönyve?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
d. a család a gyermekek után adókedvezményt kap?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
e. a tankötelezettség életkorát 16 évre csökkentették?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
f. a rokkantnyugdíjasok jogosultságát felülvizsgálják?	1	2	9	1	2	9	1	2	9

32. Most az egészségi állapotára vonatkozóan kérdezem. Mit mondana, az Ön egészségi állapota...

- 1 – kiegyensúlyozottan jó,
- 2 – változó, de inkább jónak mondható,
- 3 – változó, nem kielégítő, vagy
- 4 – egészségi állapota inkább rossz?
- 9 – NT

33. Van-e valamilyen tartós vagy krónikus egészségügyi problémája?

- 1 – van
- 0 – nincs
- 9 – NT

34. Ön mennyire tartja magát egészségesnek?

- 1 – egészségesebb, mint az Önhöz hasonló korúak,
- 2 – olyan egészséges, mint a hasonló korúak általában, vagy
- 3 – rosszabb az egészségi állapota, mint a hasonló korúaké?
- 9 – NT

35. Az elmúlt **4 hétben** milyen gyakran érezte...

	állandóan	gyakran	időnként	ritkán	soha	NT
a. azt, hogy tele van életerővel?	1	2	3	4	5	9
b. azt, hogy nagyon ideges?	1	2	3	4	5	9
c. azt, hogy annyira letört, hogy semmi sem tudja felvidítani?	1	2	3	4	5	9
d. nyugodtnak és békésnek magát?	1	2	3	4	5	9
e. azt, hogy tele van energiával?	1	2	3	4	5	9
f. szomorúnak és kedvetlennek magát?	1	2	3	4	5	9
g. azt, hogy kimerült?	1	2	3	4	5	9
h. boldognak magát?	1	2	3	4	5	9
i. azt, hogy fáradt?	1	2	3	4	5	9

36. Országunkban az emberek sokféle nemzetiséghez vagy etnikumhoz tartoznak. Ön milyen nemzetiségűnek tartja magát elsősorban?

- | | | |
|------------|-------------|---------------------------|
| 1 – magyar | 4 – horvát | 7 – roma/cigány |
| 2 – német | 5 – román | 8 – egyéb, éspedig: |
| 3 – szerb | 6 – szlovák | 88 – M 99 – NT |

37. És milyen nemzetiségűnek tartja magát másodsorban?

- | | | |
|---------------------------------------|-------------|---------------------------|
| 0 – nem tartozik más
nemzetiséghez | 3 – szerb | 7 – roma/cigány |
| 1 – magyar | 4 – horvát | 8 – egyéb, éspedig: |
| 2 – német | 5 – román | 88 – M 99 – NT |
| | 6 – szlovák | |

38. Van-e a családban olyan személy, aki romának/cigánynak vallja magát? (Ha az előző kérdések valamelyikére igennel válaszolt, akkor **rajta kívül**)

- 1 – van
2 – nincs
9 – NT

39. Ön vagy a háztartásban élők közül valaki tagja-e valamilyen ...

	sosem volt tag	korábban tag volt	most is tag	NT
a. civil vagy egyházi szervezetnek?	0	1	2	9
b. politikai pártnak, szervezetnek?	0	1	2	9

40. Előfordult-e az elmúlt évben, hogy Ön vagy a háztartás valamely tagja önként segített ...

	nem fordult elő	alkalmanként előfordult	rendszeresen előfordult	NT
a. politikai pártnak, civil szervezetnek	0	1	2	9
b. egyházi szervezetnek	0	1	2	9
c. települési közösségnek, lakóközösségnek	0	1	2	9
d. oktatási intézménynek	0	1	2	9
e. rokonoknak, barátoknak, szomszédoknak	0	1	2	9
f. egyébnek (pl. idegeneknek)	0	1	2	9

41. Ön születése óta ezen a településen él?

1 – igen

2 – nem → **HA NEM:** Melyik évben költözött a településre? évben 9 – NT

42. Mennyire szeret ezen a településen lakni, ahol most él? Kérem, osztályozzon 1-től 5-ig az iskolában megszokott módon, ahol az 5-ös azt jelenti, hogy nagyon szeret itt lakni, az 1-es azt, hogy egyáltalán nem szeret!

egyáltalán nem szeret				nagyon szeret	NT
1	2	3	4	5	9

43. Tervezi-e hogy elköltözik a településről?

1 – igen

→ **43.a. HA IGEN:** Mikorra tervezi az elköltözést?

1 – egy éven belül

2 – 1-10 éven belül

3 – több, mint 10 év múlva

9 – NT

→ **43.b.** Hová költözne?

1 – faluba, a járáson/kistérségen belül

2 – városba, a járáson/kistérségen belül

3 – faluba, a járáson/kistérségen kívül

4 – városba, a járáson/kistérségen kívül

5 – külföldre

9 – NT

2 – nem

9 – NT

44. Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a gyermekszegénység elleni programban/gyerekesély programban?

1 – igen

2 – nem

→ **Ugrás a 47. kérdésre!**

9 – NT

45. Kérem, mondja meg, hogy a családjában van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a gyerekesély program keretében szervezett programokban, vagy igénybe vette a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

46. Ön vagy a család valamely más felnőtt tagja részt vett-e a gyerekesély program keretében szervezett programokban vagy igénybe vette-e a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

46.a. HA IGEN: Milyen minőségben vett részt?

1 – résztvevőként, igénybe vevőként (pl. képzésen, előadáson)

2 – kísérőként

3 – önkéntes segítőként

4 – egyéb, éspedig:.....

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

MINDENKITŐL

47. Kérjük, mondja el saját szavaival, hogy mit tart a településen jónak, előnyösnek a gyerekek szempontjából?

.....

.....

.....

48. És mit tart hiányosságnak, mire lenne szükség a településen ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb helyzetük legyen?

.....

.....

.....

KÖSZÖNJÜK A VÁLASZADÁST!
(KÉRDEZŐ: FOLYTASD A GYERMEKKÉRDŐÍVVEL!)

KÉRDÉSEK A KÉRDEZŐNEK

K1. Hogyan ítéled meg a lakást?

	igen	nem	NT
a. A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	1	2	9
b. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	1	2	9
c. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	1	2	9
d. Az épület biztonságos egy gyerek számára (nem balesetveszélyes, nem rejt egészségügyi kockázatot).	1	2	9
e. Az udvar rendezett	1	2	9
f. A környező házak jó állapotúak, rendezettek	1	2	9
g. Az utca földút	1	2	9

K2. Jelen volt-e a kérdezett gyereke, gyerekei a beszélgetésen?

1 – igen

2 – nem

K3. **HA IGEN:** Az interjú alatt hogyan viselkedett az anya/a kérdezett a jelen lévő gyerekekkel?

	igen	nem	NT
a. Az anya / a kérdezett bátorította a gyereket, hogy vegyen részt a társalgásban.	1	2	9
b. Az anya / a kérdezett válaszolt a gyerek kérdéseire, kéréseire.	1	2	9
c. Az anya / a kérdezett beszélgetett a gyerekekkel (nem számít beszélgetésnek, ha csak rászólt a gyerekekre, vagy negatív megjegyzést tett rá).	1	2	9
d. Az anya / a kérdezett bemutatta a kérdezőt a gyerekeknek.	1	2	9
e. Amikor az anya / a válaszoló a gyerekről beszélt, vagy mondott valamit a gyerekeknek, a hangneme, illetve ahogy beszélt, az a gyerek iránti pozitív érzéseiről tanúskodott.	1	2	9

A KÉRDEZÉS VÉGE: óra perc

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

--	--

Gyermek sorszáma
a háztartástáblából

.....

Gyermek keresztnéve

--	--	--	--

év

Gyermek születési ideje

--	--

hó

--	--

Hány éves?

Családok

Gyermek kérdőív

2013.

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

--	--

*Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem,
azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.*

Kérdező aláírása:

**A CSALÁDBAN LÉVŐ ÖSSZES 0-17 ÉVES GYEREKRE KI KELL TÖLTENI 1-1
KÉRDŐÍVET!**

KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy minden kérdés a címlapon szereplő keresztnévű gyerekre vonatkozik!

1. Meg tudná mondani, hogy mennyi volt a gyermek súlya, amikor megszületett?

..... gramm

9 – NT → **HA NEM TUDJA:** 1.a. És azt meg tudná-e mondani, hogy....

1 – 1500 gramm alatti,

2 – 1500-2500 gramm közötti, vagy

3 – 2500 gramm feletti súllyal született-e a gyermek?

9 – NT

2. A gyermek jár(t)-e bölcsődébe?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 2.a. Hány éves korától? év 99 – NT

2 – nem

9 – NT

3. A gyermek jár(t)-e Biztos Kezdet gyerekházba?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 3.a. Összesen hány hónapot járt? hó 99 – NT

KÉRDEZŐ: ha évet mond, számold át hónapra!

3.b. Milyen gyakorisággal járt?

1 – naponta

2 – hetente többször

3 – havonta többször

4 – havonta egyszer vagy ritkábban

9 – NT

2 – nem

9 – NT

4. Járt-e a gyermek gyógytornára, fejlesztő tornára, logopédiai fejlesztésre, vagy egyéb, szakember által javasolt fejlesztésre?

1 – igen → **HA IGEN:** 4.a. Hány éves volt a gyermek, amikor elkezdődött a fejlesztése?
..... éves 9 – NT

2 – nem

9 – NT

5. Most a gyermek egészségi állapotáról kérdezek.
Van-e a gyermeknek hallásproblémája?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

6. Van-e a gyermeknek látásproblémája?

1 – van → **HA VAN:** 6.a. Milyen súlyos a probléma?

1 – nem súlyos, szemüveggel jól lát

2 – gyengénlátó

3 – egyik szemére vak

4 – mindkét szemére vak

9 – NT

2 – nincs

9 – NT

7. Van-e a gyermeknek valamilyen EGYÉB tartós egészségügyi problémája (pl. asztma, allergia, reflux stb.)?

1 – van

2 – nincs → **ugrás a 9-re!**

9 – NT

8. Kérem, mondja meg, hogy az alábbiak közül milyen betegségei vannak a gyermeknek!

	Van	Nincs	NT	X
a. mozgásszervi (csontozat, ízületek, izomzat) rendellenesség	1	2	9	X
b. keringési betegség (pl. szívrendellenesség)	1	2	9	X
c. tartós idegrendszeri betegség (pl. epilepszia)	1	2	9	X
d. emésztőrendszeri betegség (fekély, reflux stb.)	1	2	9	X
e. asztma	1	2	9	X
f. egyéb légzőszervi betegség	1	2	9	X
g. allergia (szénanátha, ekcéma)	1	2	9	X
h. depresszió vagy más pszichikai betegség	1	2	9	X
i. kóros soványság	1	2	9	X
j. kóros kövérség	1	2	9	X
k. egyéb betegség, éspedig:.....	1	2	9	X

9. Ön szerint a gyermek a korához képest testileg...

1 – kevésbé fejlett,

2 – átlagosan fejlett, vagy

3 – az átlagosnál fejlettebb?

9 – NT

10. Ön szerint a gyermek a korához képest értelmileg...

- 1 – kevésbé fejlett,
- 2 – átlagosan fejlett, vagy
- 3 – az átlagosnál fejlettebb?
- 9 – NT

11. Van-e a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve? (KÉRDEZŐ: A testvérével közös könyv is. Tisztázd, hogy a kötelező iskolai tankönyvek nem számítanak bele!)

1 – van **HA VAN: 11.a.** Körülbelül hány életkorának megfelelő könyve van a gyermeknek?

- 1 – 1 és 3 között
- 2 – 4 és 9 között
- 3 – 10 és 19 között
- 4 – 20 vagy több
- 9 – NT

2 – nincs **HA NINCS: 11.b.** Miért nincs?

- 1 – nem engedhetik meg maguknak
- 2 – egyéb ok
- 9 – NT

9 – NT

12. Együtt szokott-e a gyermek étkezni mindkét szülőjével? (KÉRDEZŐ: Ha nem édesapjával, édesanyjával él egy háztartásban, akkor a nevelőszülőjével)

1 – igen **HA IGEN: 12.a.** Milyen gyakran?

- 1 – minden nap,
- 2 – hetente többször,
- 3 – hetente egyszer,
- 4 – havonta egyszer, vagy
- 5 – még ritkábban
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

0-9 ÉVES GYEREKEKRE

13. Szoktak-e Önök otthon a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani?

1 – igen → **HA IGEN: 13.a.** Milyen gyakran szoktak?

- 1 – minden nap
- 2 – nagyjából kétnaponta
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal

2 – nem

9 – NT

9 – NT

3–17 ÉVES GYEREKEKRE

14. Hány éves korától jár(t) a gyermek óvodába?

..... éves korától

0 – nem járt óvodába → **ugrás a 17. kérdésre!**

99 – NT

15. Hány éves koráig járt a gyermek óvodába?

..... éves koráig

88 – jelenleg is óvodás

99 – NT

16. Felvették-e akkor az óvodába, amikor kérte?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

17. Szokott-e a gyermeke számítógépet használni?

1 – igen → **17.a. HA IGEN:** Hol szokott számítógépet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

18. Szokott-e a gyermeke internetet használni?

1 – igen → **18.a. HA IGEN:** Hol szokott internetet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

6-17 ÉVESEK GYEREKEKRE

19. Hány éves korában kezdte el a gyerek az általános iskolát?

..... éves korában → **19.a. HA 7 ÉVESEN VAGY KÉSŐBB:** Mi volt ennek az oka?

- 1 – év-vesztes
- 2 – szülő kérése
- 3 – iskolaéretlen volt
- 4 – beteg volt
- 5 – egyéb ok, éspedig
- 9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET!

0 – még nem iskolás

99 – NT

20. Valamilyen probléma miatt most vagy régebben járt-e kisegítő, felzárkóztató osztályba?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Volt-e magántanuló, vagy eltanácsolták-e valamelyik iskolából?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

22. Ismételt-e évet az általános iskolában?

- 1 – igen **22.a. HA IGEN:** Hányszor? alkalommal
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

23. Mennyi volt a gyermek utolsó év végi tanulmányi átlageredménye?

Ha pótvizsgázott, mennyi volt a pótvizsga utáni tanulmányi átlageredménye?

..... ,

9 – NT

24. Hányadik osztályba jár jelenleg?

..... osztályba

88 – jelenleg nem jár iskolába → **ugrás a 29-re!**

99 – NT

25. Milyen tantervű osztályba jár?

- 1 – normál osztály/csoport
- 2 – gyógypedagógiai osztály/csoport
- 3 – tagozatos osztály/csoport, éspedig:
- 9 – NT

26. Jár-e jelenleg napközibe?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

27. Igénybe veszi-e az iskolai étkeztetést....

	Igen	nem	NT
a. iskolaévben	1	2	9
b. nyáron	1	2	9

28. **HA ÉTKEZIK AZ ISKOLÁBAN**

Az iskolai étkezéséért...

- 1 – a teljes összeget,
- 2 – az összeg egy részét, vagy
- 3 – semmit nem fizetnek?
- 9 – NT

28.a. A gyermek dohányzik-e?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

28.b. A gyermek fogyaszt-e alkoholt?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

29. Jár-e a gyermek valamilyen különóra (pl: sport-, zene-, színház-, táncóra), vagy tagja-e ilyen célú szervezetnek, egyesületnek?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

30. Milyen gyakran olvas a gyermek kedvtelésből?

- 1 – minden nap
- 2 – hetente néhány alkalommal
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal
- 5 – sohasem
- 9 – NT

31. Az elmúlt évben volt-e a gyermek valamelyik családtaggal, vagy a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson? (KÉRDEZŐ: az iskolai szervezésű programokat ne számítsd!)

1 – igen

2 – nem

9 – NT

32. Ha a család együtt néz TV-t, meg szokták-e beszélni Önök a gyermekkel a látottakat?

1 – igen

2 – nem

8 – nincs TV-jük

9 – NT

32.a. Most arról kérdezzük, hogyan tölti gyermeke a szabadidejét. Mennyire jellemző, hogy a gyerekek a szabadidejében....

Mennyire jellemző, hogy...	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. tv-t néz	4	3	2	1	9
b. számítógépezik	4	3	2	1	9
c. otthon játszik (egyedül, vagy testvéreivel)	4	3	2	1	9
d. szüleinek segít (háztartásban, üzletben stb.)	4	3	2	1	9
e. szervezett programon vesz részt	4	3	2	1	9
f. sportol, kirándul	4	3	2	1	9
g. barátaival, haverjaival találkozik	4	3	2	1	9
h. presszóba, bárba, kocsmába jár	4	3	2	1	9
i. csavarog, lődörög	4	3	2	1	9
j. egyáltalán nincs szabadideje	4	3	2	1	9
k. semmit sem csinál	4	3	2	1	9
l. egyéb tevékenységet végez	4	3	2	1	9

33. A gyermek számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

			Miért nem?			
	Igen	Nem	Nem engedhetik meg maguknak	Egyéb ok	NT	X
a. megfelelő hely tanulásra, házi feladat elkészítésére	1	2	1	2	9	X
b. íróasztal	1	2	1	2	9	X
c. minden, az iskola, óvoda által elvárt felszerelés	1	2	1	2	9	X
d. szótár	1	2	1	2	9	X
e. rendszeres szabadidős tevékenységben való részvétel (pl. sportolási lehetőség, ifjúsági programok)	1	2	1	2	9	X
f. fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	1	2	1	2	9	X
g. fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás, sport, stb.)	1	2	1	2	9	X
h. zsebpénz	1	2	1	2	9	X

MINDENKITŐL

34. Talán korai még erről beszélni, mégis mit gondol, milyen iskolai végzettséget fog a gyermeke szerezni?

- 1 – legfeljebb 8 osztály
- 2 – szakiskola
- 3 – szakközépiskola
- 4 – gimnázium
- 5 – felsőfok
- 9 – NT

HA A GYEREK ÓVODÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi óvodájáról.

35. Melyik óvodába jár a gyermek jelenleg?

..... (óvoda neve és települése)

9 – NT, NV

36. Mennyire jellemzők a gyermek jelenlegi óvodájára a következők?

	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. Jók az óvónők.	4	3	2	1	9
b. Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség.	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlzsúfoltak a csoportok.	4	3	2	1	9

37. Mennyire jellemző az óvodára, hogy magas a roma gyerekek aránya?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT, NV

38. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy óvodában a roma és a nem roma gyerekek egy csoportba, vagy ha külön csoportba járnak?

- 1 – ha egy csoportba járnak
- 2 – ha külön csoportba járnak
- 9 – NT

39. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az óvoda sikereinek, erősségeinek?

.....
.....
.....

40. És mit tart az óvoda hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....
.....
.....

HA A GYEREK ISKOLÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi iskolájáról.

41. Melyik iskolába jár a gyermek jelenleg?

..... (iskola neve és települése)

9 – NT, NV

42. Mennyire jellemző az iskolában a drogprobléma, túlzott alkoholfogyasztás a gyerekek között?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT

43. Mennyire igazak a következő állítások a gyermek jelenlegi iskolájára?

	teljesen igaz	inkább igaz	inkább nem igaz	egyáltalán nem igaz	NT
a. Jók a pedagógusok.	4	3	2	1	9
b. Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlszűfoltak az osztályok.	4	3	2	1	9

44. Mennyire jellemző az iskolára, hogy magas a roma tanulók aránya?

1 – nagyon jellemző

2 – inkább jellemző

3 – inkább nem jellemző

4 – egyáltalán nem jellemző

9 – NT, NV

45. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy iskolában a roma és a nem roma gyerekek egy osztályba, vagy ha külön osztályba járnak?

1 – ha egy osztályba járnak

2 – ha külön osztályba járnak

9 – NT

46. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az iskola sikereinek, erősségeinek?

.....

.....

.....

47. És mit tart az iskola hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....

.....

.....

**KÖSZÖNJÜK, HOGY VÁLASZAIVAL SEGÍTETTE
MUNKÁNKAT!**